

Seyyid Kutub'un Hristiyanlıkla İlgili Ayetlere Dair Yorumu*

Orhan
SARI**
İSKENDER
ŞAHİN***

Öz: Seyyid Kutub İslam dünyasının önemli düşünürlerinden biridir. En bilinen eseri Fî Zilâli'l-Kur'an, modern dünyadaki sorunlara ışık tutmak amacıyla Kur'an'ı yorumlamaktadır. Bu çalışmada, Kutub'un Hristiyanlıkla ilgili âyetlere yaklaşımı özel olarak incelenmiştir. Kutub'un tefsirinde, Hristiyanlık yalnızca teolojik açıdan değil, aynı zamanda siyasal, kültürel ve toplumsal bağlamda da ele alınmıştır. Özellikle Batı medeniyetinin etkilerine dikkat çeken Kutub, İslam'ın inanç esaslarını koruması gerektiğini savunmuş ve diğer dinlerle ilişkilerde net sınırların çizilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kutub'un yorumları, klasik tefsirlerin geleneksel yaklaşımından farklı olarak, modern dünyadaki dinler arası ilişkiler ve toplumsal sorunlara çözüm odaklı bir perspektif sunmaktadır. Bu çalışma, Kutub'un Hristiyanlıkla ilgili yorumlarının, İslam'ın toplumsal ve siyasal meselelerdeki rolünü vurguladığını ve çağdaş İslam düşüncesine önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Fî Zilâli'l-Kur'an, sadece dini metinlerin anlaşılmasını değil, aynı zamanda Müslümanların modern dünyadaki karşılaştığı zorluklara çözüm sunmayı amaçlamaktadır. Kutub'un bu yaklaşımının, günümüzde de İslâm'ın çağdaş dünyaya nasıl hitap edebileceği konusunda önemli bir rehber olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Seyyid Kutub, İncil, Hristiyanlık.

Seyyid Qutub's Interpretation of Quranic Verses Concerning Christianity

Abstract: Seyyid Qutb (1906-1966) is one of the most important thinkers in the Islamic world. His most well-known work, Fî Zilâli'l-Qur'an, interprets the Qur'an in light of modern issues. This study specifically examines Qutb's approach to verses related to Christianity. In his tafseer, Christianity is addressed not only from a theological perspective but also in its political, cultural, and social contexts. Notably, Qutb draws attention to the influence of Western civilization, advocating for the preservation of Islamic beliefs and emphasizing the importance of maintaining clear boundaries in interfaith relations. Qutb's interpretations, unlike traditional tafsir approaches, provide a solution-oriented perspective on interfaith relations and social issues in the modern world. This study highlights how Qutb's views on Christianity underline Islam's role in social and political matters and contribute significantly to contemporary Islamic thought. Fî Zilâli'l-Qur'an aims not only at understanding religious texts but also at offering solutions to the challenges Muslims facing in the modern world. Qutb's approach remains an important guide for understanding how Islam can address the contemporary world.

Keywords: Tafseer, Qur'an, Sayyid Qutub, Bible, Christianity.

* Bu çalışma "Seyyid Kutub'un Hristiyanlıkla İlgili Ayetlere Yorumu" başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilerek üretilmiştir.

** Dr. E-Posta: sariorhan@hotmail.de ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6097-7783>.

*** Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, E-Posta: iskender.sahin@ikcu.edu.tr - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0535-5762>.

Giriş

İnsan, Kur'ân'da Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak tanımlanmıştır.¹ İnsan, ilâhî iradeye uygun bir yaşam sürmek ve dünyayı bu iradeye göre düzenlemekle sorumlu kılınmıştır. Evren, bir ilâhî sanat galerisi olarak betimlenirken, insan Allah'ın en değerli ve seçkin eseri olarak kabul edilir. Kur'an, insanın en mükemmel şekilde ve kusursuz bir ölçüyle yaratıldığını vurgular.² Bu özelliklerle donatılan insan, Allah tarafından yalnız bırakılmamış; ona dünya ve ahiret huzuruna ulaşabilmesi için peygamberler ve kutsal kitaplar aracılığıyla rehberlik edilmiştir. Allah, insanı doğru yola iletmek ve ona hayatının her anında doğru yönü göstermek için sürekli bir ilahi müdahale ve rehberlik sunmuş, böylece insanın hem dünyevi hem de uhrevi mutluluğa erişmesi için gerekli olan öğretileri peygamberler ve vahiy yoluyla aktarmıştır. Bu rehberlik, insanın sorumluluklarını doğru bir şekilde yerine getirebilmesi ve her iki dünyada da gerçek huzura kavuşabilmesi için temel bir unsurdur.³

Kur'an-ı Kerim, bazı peygamberlerin isimlerini anarak onların tevhid mücadelesine dair bilgiler sunmuştur. Hz. Muhammed'in peygamberliğinden yaklaşık altı yüzyıl önce, İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilen Hz. İsa, doğumu, peygamber olarak seçilişi, mucizeleri ve göğe yükseltilmesi gibi özellikleriyle her dönemde ilgi çekmiştir.⁴ Tarih boyunca Hz. İsa'nın şahsiyeti ve öğretileri hakkında pek çok araştırma yapılmış ve o, insanlık gündeminden hiç düşmemiştir.

Diğer peygamberler gibi, Hz. İsa da peygamberlik sürecinde ciddi zorluklarla karşılaşmış; kavmi tarafından dışlanmış, tehdit edilmiş ve yalnızca havârliler olarak bilinen küçük bir grup tarafından kabul edilmiştir.⁵ Hz. İsa'nın mesajı, önceki peygamberlerin mesajlarıyla aynı doğrultuda olmuştur; halkını, her şeyin yaratıcısı ve yaşatıcısı olan, eşi ve benzeri bulunmayan Allah'a iman etmeye ve yalnızca O'na kulluk etmeye davet etmiştir.⁶

Kur'an, Hz. İsa'ya indirilen İncil'in tahrif edilmemiş hâlini tasdik etmektedir. Ancak, Yahudiler Tevrat'ı tahrif ettikleri gibi, Hristiyanların da İncil'i hem anlam hem de lafız açısından değiştirdiği ifade edilir.⁷ Hz. İsa'nın peygamberlik süresi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır; bazı görüşlere göre bir yıl, bazılarına göre ise üç yıl süren bir peygamberlik dönemi geçirdiği

¹ el-Bakara 2/30.

² Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2000), 1/136-137.

³ en-Nahl 16/28.

⁴ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2003), 89-91.

⁵ Âl-i İmrân 3/ 52-53.

⁶ Âl-i İmrân 3/51.

⁷ el-Bakara, 2/75.

belirtilmektedir.⁸ Hristiyan inancına göre Hz. İsa, İncil'i kaleme almamış, yalnızca mesajını iletmış ve havârîlerinden bunun duyurulmasını istemiştir. Gerçekten de İncil yazıya geçirilmeden önce sözlü olarak aktarılmıştır.⁹

Hristiyanlık, Pavlus'un katkılarıyla önemli bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Bu değişim süreci günümüzde de devam etmektedir. Ancak din, sadece vicdanî bilinci uyandıran veya ahlâkî erdemler kazandıran bir sistem olmanın ötesindedir. Din, doğumdan ölüme kadar insan hayatının her alanını düzenlemek üzere gönderilen ilâhî bir hayat programıdır ve toplumsal yaşamın her yönüne dair düzenlemeler içerir.¹⁰

Hristiyanlık, tarih boyunca geçirdiği değişim ve tahrifatlar sonucunda aslı kimliğini yitirmiş ve günümüzde büyük ölçüde kuru bir inanç sistemine indirgenmiştir. Bu durum, Hristiyanlığın insanlığın bireysel ve toplumsal yaşamına yön verme kapasitesini kaybetmesine yol açmıştır. Oysa topluma yön verebilmek için, insan hayatının anlamını ve varlık amacını açıklayan bir inanç sistemine ihtiyaç vardır. Bunun yanı sıra, ahlâkî değerlerle birlikte Allah'ın emir ve yasaklarına dayalı bir düzenin inşa edilmesi ve bu düzeni koruyacak hukuk sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak, yalnızca inançla sınırlı kalan bir Hristiyanlık ile bu gereksinimlerin karşılanamayacağı aşîkardır.

Hristiyanlığın dünya genelinde geniş bir kitleye hitap ediyor olması, bu konunun İslâm âlimleri tarafından titizlikle ele alınmasına neden olmuştur. Müslüman ilim insanları, özellikle teslîs inancı gibi konularda birçok eleştiri ve reddiye yazmışlardır. Kur'an ayetleri ve Hz. Muhammed'in hadisleri, Hristiyanlık hakkında hem olumlu hem de eleştirel değerlendirmeler sunarak bu ilginin temelini oluşturmuştur.¹¹

Seyyid Kutub, (1906-1966) ilmî kişiliği ve mücadeleci ruhuyla İslam dünyasında derin etkiler bırakmış önemli bir düşünürdür. Onun en etkili eserlerinden biri olan *Fî Zilâl'il-Kur'an*, Kur'an'ı çağdaş bir bakış açısıyla yorumlamayı hedefleyen kıymetli bir tefsir çalışmasıdır. Bu eser, İslam'ın temel ilkelerini modern sosyal sorunlara çözüm önerileri sunarak ele almakta ve ilâhî mesajlar ışığında çözüm yolları göstermektedir. Kutub'un tefsiri, Hristiyanlıkla ilgili meselelerde de farklı bir bakış açısı geliştirmekte ve bu bağlamda önemli bilgiler sunmaktadır.

⁸ Ömer Faruk Harman, "İsa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/467.

⁹ Ömer Faruk Harman, "İncil" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/271.

¹⁰ Günay Tümer, "Din", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 317-318.

¹¹ el-Mâide 5/14, 82.

Peygamberlik müessesesi, insanlık tarihi boyunca ilahî mesajın tebliği ve tevhid inancının muhafazasında temel bir rol üstlenmiştir. Kur'an-ı Kerîm, insanı yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak tanımlamakta ve bu konum doğrultusunda ona bireysel ve toplumsal sorumluluklar yüklemektedir. Kur'an'da yer alan peygamber kıssaları, hem tarihsel hem de ahlâkî boyutlarıyla insanlığa örneklik teşkil eden yönleriyle öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Hz. İsa, Kur'an'da hakkında ayrıntılı bilgiler verilen, doğumu, mucizeleri, peygamberliği ve göğe yükseltilmesi gibi hususlarla dikkat çeken seçkin bir peygamberdir. Bu çalışmada, Hz. İsa'nın Kur'an'daki yeri, belirli tematik başlıklar çerçevesinde analiz edilerek İslami düşünce içerisindeki konumu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Hz. İsa'ya dair Kur'anî verilerin yorumlanmasına ilişkin yapılan akademik literatür tarandığında, bu alanda kapsamlı çalışmaların varlığı göze çarpmaktadır. Özellikle Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'an* adlı eseri, Hz. İsa'nın mesajını çağdaş toplumsal meselelere bağlayarak değerlendirmesi açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Bununla birlikte Mevdûdî'nin *Tefhîmu'l-Kur'an*, Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* ve İbn Kesîr'in tefsiri gibi klasik ve modern tefsir kaynakları da konuyla ilgili dikkate değer yorumlar sunmaktadır. Ancak söz konusu çalışmaların çoğunluğu, ilgili ayetleri genel bütünlük içinde ele almakta; Hz. İsa'nın şahsiyetini ve misyonunu belirli tematik eksenler etrafında derinlemesine analiz etmeye yönelik sistematik bir yaklaşım sunmamaktadır. Bu çalışmada ise Hz. İsa'ya dair ayetler sınırlı bir çerçevede seçilerek detaylı çözümlemeler yapılmış, böylece daha odaklı ve derinlikli bir değerlendirme amaçlanmıştır.

Bu bağlamda söz konusu araştırma, Hz. İsa'nın Kur'an'da sunulan portresini yalnızca tarihsel bir figür olarak değerlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda bu tasvirin günümüz teolojik tartışmaları ve dinler arası ilişkiler bağlamındaki karşılığını da irdelemeyi hedeflemektedir. Çalışma, Hristiyanlık inancının tarihsel süreçte geçirdiği dönüşüm ve bu dönüşümün Kur'an perspektifinde nasıl karşılık bulduğu noktasında karşılaştırmalı bir analiz sunarak mevcut literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, klasik tefsir literatürü ile birlikte modern dönemde kaleme alınan düşünsel eserlerin de analiz sürecine dâhil edilmesi, çalışmanın hem geleneksel hem de çağdaş yaklaşımları bütüncül bir bakış açısıyla ele almasını mümkün kılmaktadır. Belirli sayıda ayetin seçilerek yorumlanmasına dayalı bu sınırlı analiz, konuya derinlik kazandırmakta ve özgün bir akademik bakış açısı ortaya koymaktadır.

1. Seyyid Kutub'un Hristiyanlıkla İlgili Âyetlere Yorumu

Seyyid Kutub, tefsîrinde ictimâî metodu benimseyerek yazdığı eserinde, Hristiyanlıkla ilgili âyetleri, diğer konulardaki âyetlerle aynı yöntem doğrultusunda ele almıştır. Kutub, yorumlarında yalnızca naklî delillere değil,

aynı zamanda aklî (rasyonel) delillere de başvurarak derinlemesine açıklamalar sunmuştur. İctimâî tefsîr metodunun temel hedefleri arasında, lafzî anlamlarla sınırlı kalmamak, çağın sorunlarına Kur'an merkezli çözümler üretmek ve Kur'an'ın rehberlik edici (hâdî) olma özelliğini vurgulamak yer almaktadır,¹² Bu husus Kutub'un Hristiyanlıkla ilgili âyetlere getirdiği yorumlarda da açıkça gözlemlenmektedir.

Kutub'un Amerika Birleşik Devletleri ve çeşitli Avrupa ülkelerinde bulunmuş olması, Hristiyan inancı ve kültürüne dair derinlemesine bir anlayış geliştirmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Eserlerinde, bazı İncillerden ve Hristiyan ilim adamlarından yaptığı alıntılar, bu konuda sahip olduğu bilgi ve hâkimiyeti açıkça ortaya koymaktadır. Bu hâkimiyet, yorumladığı âyetlerde zaman zaman belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Kutub, Hristiyan akîdesine yönelik eleştiriler getirirken, uygun gördüğü yerlerde İslâm düşüncesinin ve yaşam tarzının alternatifsizliğini vurgulayarak bu görüşü ön plana çıkarmaktadır.¹³

Kutub, Hz. Meryem'in annesi tarafından mâbede adanması, Hz. İsâ'nın doğumu, peygamberlik sürecindeki mücadelesi, bu süreçte sergilediği kararlılık, hayatının sona ermesi, çarmıha gerilme olayı ve havârîlerin Hz. İsâ'ya olan bağlılıkları gibi önemli konularda detaylı ve canlı açıklamalar yapmıştır.¹⁴ Özellikle kıssa anlatımlarında etkileyici bir dil kullanarak okuyucuyu, olayların yaşandığı dönemin ruhuna ve mekânlarına adeta taşımayı başarmıştır.

1.1. Hz. Meryem'e Gelen İsâ Müjdesi

Seyyid Kutub, Kur'an-ı Kerîm'de şu âyetlerle bu konuyu açıklamaya çalışmaktadır:

"Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah, kendisinden bir kelimeyi sana müjdeliyor. Adı, Meryemoğlu İsa Mesih'tir. Bu dünyada ve âhirette de şanı uludur. Allah'a yakın olunanlardandır."

"Daha beşiğindeyken, bir yetişkin gibi onlarla konuşacaktır ve o sâlih kimselerdendir."

*Meryem demiştir ki: "Ey Rabbim! Bana kimse değmemiş olduğu halde, bir çocuğum nasıl olabilir? Melekler cevaben şöyle demiştir: Allah dilediğini yaratandır. Bir şeyin yapılmasını isterse 'ol' deyiverir, o da oluşur."*¹⁵

¹² Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2018), 235.

¹³ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, trc. Yakup Çiçek vd. (İstanbul: Hikmet Yayınları, 2001), 3/312-316.

¹⁴ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/75, 85-88, 93-94; 3/212-214.

¹⁵ *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2009), Âli İmran, 3/45-47.

Bu âyetler, olayın tamamını fesâhatle gözler önüne sererek, Allah'tan gelen bir bilginin ismi olan "Meryemoğlu İsa Mesih" şeklinde müjdelenmesini ortaya koyar. Allah, beşerî hayatın başlangıcını irâde ettiğinde Hz. Âdem'i yaratmıştır. Onu meydana getiren özün topraktan olmasıyla, doğrudan topraktan yaratılması arasında bir fark bulunmaz. Bu durum, Allah'tan başkasının ona hâkim olmasını, ilâhî bir sırrın saklanması ve zaman açısından takdim edilmesini veya tehir edilmesini imkânsız kılar. Bu sır, yaratılışın ilk adımını atan ve ilâhî sanatın bir yansıması olan yaratıcılığın sırrıdır. Varlık âleminde bu iki sırdan birinin diğerine üstün olması söz konusu değildir.¹⁶

Böylece hayatın kaynağının miktarı ve varlık şekli belirginleşir. Hayatın kaynağının toprak olduğu kesinse de toprak, bu hayatın doğasıyla karşılaştırıldığında olağanüstü bir özellik taşır. Cansız varlıklarla yapılan karşılaştırmalar ise tamamen farklı bir anlam taşır. Yaşamın özü, maddesinde bulunmayan bir fazlalık ve farklılık barındırır. Cansız maddede ne yaşamın özü ne de bu yapının yapısı bulunmaz. Ancak sırlarla dolu bir anlam barındırır. Bu soruların cevabını yalnızca Allah bilir ve O, bir şeyin olmasını dilediğinde ona "ol" der ve o hemen olur. Seyyid Kutub, okuyucularını bu derin hakikatler üzerinde düşünmeye teşvik ederek, ilâhî kudretin büyüklüğünü ve O'nun her şeyi yaratmadaki sonsuz gücünü vurgular.¹⁷

Hayatın başlamasını sağlayan nefha, insan aklının ötesinde bir sırdır. Cansız varlıklara üflendiğinde, insanın idrak edemeyeceği ilâhî bir tecellî meydana gelir ve hayat başlar. Bu, insan zihninin kavrayamayacağı bir mesele olup hayatın derinliklerine vâkıf olmak, insanın ulaşabileceği bir bilgi değildir. Seyyid Kutub'a göre hayatın mahiyeti bütünüyle anlaşılamaz; insan, sorumluluğundan kaçamayacağı gibi, bu gerçeği taşıyabilir bir şekilde anlaması mümkün olmayan bir sırla karşı karşıyadır. İlâhî mesajın Hz. Âdem'de tezahür etmesi, insanın melekler karşısında üstünlüğünün bir göstergesidir. Kutub, "kûn" emrinin nasıl çoğaldığının insan idrakinin sınırlarını aştığını ve bu sırrın devamının bile insana herhangi bir fayda sağlamayacağını ifade eder.¹⁸

İnsanlık, Hz. Âdem'in yaratılmasından sonra nesillerini erkek ve kadının birleşmesiyle sürdürmüştür. Ancak ilâhî irade, bu genel kuralın dışında bir kişiyi yaratmayı istemiştir. Seçilmiş olan bu kişi, tıpkı ilk insanın yaratılışına benzer bir şekilde, ilâhî kudretle var olmuştur. Bu iki yaratılış arasındaki temel fark, İsa'nın annesinin var olmasıdır. Seyyid Kutub, Hz. Âdem'in annesiz ve babasız yaratıldığını, bunu yapmaya güç yetiren Allah'ın Hz. İsa'yı babasız yaratmaya da gücünün yeteceğini ifade eder ve bu yaratılışın hakikatini böyle açıklar.

¹⁶ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/85.

¹⁷ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/85.

¹⁸ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/86.

Seyyid Kutub, âyetlerden çıkardığı bu yorumlara şu açıklamayı ekler: “Allah, İsmâ’ı kendi iradesine uygun olarak kendi ruhundan üfleyerek yarattı. Hayatın izlerini görebiliyoruz, ancak onun ne olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Bu bilgiyi edinmemiz de gerekli değildir, çünkü bu bilgi, kulluğumuzu yerine getirme yeteneğimizi üstün kılmaz.” Bu açıklama, hayatın özünün ve yaratılışın sırlarının insan aklının ötesinde olduğunu, ancak bu bilinmezliğin insanın kulluk sorumluluğuna etki etmediğini vurgular.¹⁹

Melekler, Hz. İsmâ’ı *Allah'tan bir kelime* olarak müjdelediler ve onun ismi ile nesebini açıkça bildirdiler. Ayrıca sıfatı ve Allah'ın katındaki konumu da müjdelendi: “Dünyada ve âhirette şanı yücedir ve Allah'a yakın kılınanlardır.” Melekler, doğumu sırasında meydana gelecek olağanüstü hallerden (mucizeler) de bahsederek, “Beşikte iken insanlarla konuşacak” müjdesini verdiler. Geleceğe bir işaret olarak da “Yetişkinlik çağında da insanlarla konuşacaktır.” ifadesi kullanılmıştır. Bu şekilde, Hz. İsmâ'nın yer aldığı kutlu âyette şu açıklama yapılmaktadır: “O, sâlihlerdendir.”²⁰

Müellif, beşerî sınırlarla çevrili olan iffetli Hz. Meryem'in, gençliğin saflığı ve heyecanıyla bu ilâhî müjdeyi aldığı anda hemen Rabbine yöneldiğini ve aklın ötesinde kalan bu durumu çözmesi için Allah'a dua ettiğini ifade eder. Hz. Meryem, bu zor durum karşısında Allah'a şu sözlerle yönelmiştir: “Ya Rabbi! Bana kimse değmemişken bir çocuğum nasıl olabilir?”²¹

Verilen cevap, insanın farkında olmadığı basit bir hakikati ortaya koyar. Bu gafletin nedeni, insanların sebep-sonuç ilişkilerine olan âşinâlıkları, maddî deneyimlere dayalı alışkanlıkları ve sınırlı bilgileridir. Hz. Meryem'e melekler şu şekilde cevap verir: “Allah, dilediğini anında yaratır. Bir şeyin var olmasını istediğinde ona “ol” der ve o hemen meydana gelir.”²² Bu hitap, Meryem'in hayretini giderir ve olayın derin bir hakikate dayandığını gösterir.²³

Allah'ın koyduğu kanun gereği, bütün canlılarda üremenin ve neslin devam etmesinin, erkek ve dişinin birleşmesiyle gerçekleşmesi beklenir. Bunun dışında, erkek ve dişi ayırt edilemeyen bazı canlılarda her iki cinsiyetin hücreleri bir arada bulunur. Bu kanun, asırlar boyu değişmeden devam etti. İnsanlık, üremenin tek yolunun böyle olduğunu kabul etti. Ancak zamanla insanlar, ilk yaratılış olayını unuttular, çünkü bu olay alışılmış kuralların dışında bir durumdur. İşte bu noktada Allah, kudretinin hiçbir sınırının olmadığını, iradesinin özgürlüğünü ve kendi seçtiği kanunlarla sınırlı olmadığını insanlara hatırlatmak için İsmâ (a.s) örneğini sunmayı irade etti. Hz. İsmâ olayı, alışılmışın dışında bir olaydır. Burada asıl olan, Allah'ın koyduğu kanunun işlerliği ve arzu

¹⁹ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/87.

²⁰ Âl-i İmrân 3/46

²¹ Âl-i İmrân 3/47.

²² Âl-i İmrân 3/47.

²³ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/87.

ettiği prensiplerin uygulanmasıdır. Bu tek olay, ilâhî iradenin özgürlüğünü gösterirken, aynı zamanda Allah'ın iradesinin kanunlarla sınırlı olmadığını açıkça ortaya koyan bir delil olarak insanların hafızasında yer etmiştir.²⁴ “Biz onu katımızdan insanlara bir mucize ve rahmet kılacağız”²⁵

Seyyid Kutub'un bu açıklamaları, Allah'ın kudretinin ve iradesinin sınırlarla çevrili olmadığını derin bir bakış açısıyla ve aynı zamanda edebî bir üslup ile vurgulamaktadır.²⁶ İslâm düşüncesinde, Allah'ın koyduğu kanunların her birinin insan aklının tamamen idrak edemeyeceği, bazen de bu kanunların ötesinde, yaratılış örnekleriyle ilâhî iradenin özgürlüğünün sergilendiği ifade edilmiştir. Hz. İsa ile ilgili örnek, bu özgürlüğün en açık delillerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan aklı, sadece fiziksel kurallar çerçevesinde üremenin mümkün olabileceğini düşünürken, Allah, kudretinin delillerini göstererek bu kuralları aşan bir mucizeyi sergilemiştir. Bu durum, Allah'ın yarattığı kâinâtın düzeninin, O'nun iradesinin tamamen önünde bir sınıra sahip olmadığını, her şeyin O'nun kudretine ve dilemesine bağlı olduğunu hatırlatır.

Hristiyan kaynaklarında, Cebrâil'in Meryem'e, Nâsıra'da bulunduğu sırada geldiği ifade edilir. O dönemde Yusuf adlı bir kişiyle nişanlı olan Meryem, henüz birlikte yaşamamaktadır.²⁷ Çocuk doğuracağı müjdelendiğinde, bâkire olması nedeniyle nasıl hamile kalacağı konusunda büyük bir şaşkınlık yaşar.²⁸

Yeni Ahit'teki bu olaya dair verilen bilgiler, İsa'nın doğumu ile ilgili ilâhî bir müdahale ve kudretin nasıl çalıştığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Meryem'e, Tanrı tarafından gönderilen Cebrâil, ona Tanrı'nın lütfuna erdiğini ve İsa'ya gebe kalacağını müjdelemektedir. Bu sıra dışı haber, Meryem'i şaşkına çevirmiş ve melek, onun endişelerini gidermek için açıklamalar yapmıştır. Meryem'in, bu olayın bir erkekle ilişkisi olmadan nasıl gerçekleşebileceğine dair sorduğu soru, melek tarafından cevaplanmış ve doğacak çocuğun mukaddes olduğu, Tanrı'nın gücüyle dünyaya geleceği ifade edilmiştir.

Bu cevaba rağmen Meryem'in şüpheleri giderilemeyince melek, Tanrı'nın kudretinin her şeyin ötesinde olduğunu vurgulamak için başka bir örnek vermektedir. O sıralarda yaşlı olan Elizabet'in çocuk sahibi olabilmesinin

²⁴ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 7/466.

²⁵ Meryem 19/21.

²⁶ Kutub, manayı muhatapın zihnine yaklaştırma ameliyesini gerçekleştirirken edebî tefsirin tasvîr yönünü esas almıştır. Kur'an üslubunun en güçlü anlatım aracı olarak gördüğü edebî tasvîri, tefsirinde etkin bir şekilde tatbik etmiştir. Bk. İzzet Marangozoğlu, *Beyânî Tefsir Metodu Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî Örneği* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 84-85.

²⁷ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), 241-242.

²⁸ Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), (İstanbul: Bible Society in Turkey & The Translation Trust, 2014), Luk.1:31-35.

Tanrı'nın kudretinin bir göstergesi olduğu söylenir. Bu örnek, insan aklının sınırlarını aşan bir ilahi gücün varlığını, her şeyin Tanrı'nın iradesine ve kudretine dayandığını ortaya koyar. Bu olay, aynı zamanda Tanrı'nın irâdesinin herhangi bir sınıra bağlı olmadığını ve her türlü mucizenin O'nun kudretiyle mümkün olduğunu gösteren önemli bir açıklamadır.²⁹

Bu olay, Kur'an-ı Kerim'in Meryem Sûresi'nde ayrıntılı bir biçimde açıklanır: *"Kitap'ta Meryem'den de söz et. O, ailesinden uzaklaşıp doğuya doğru gitmişti. Onlardan gizlenmek için bir perde çekmişti. Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik, o da bir insan suretinde belirdi."*³⁰

Seyyid Kutub, Hz. Meryem'in Cebrâil ile karşılaşmasını, aralarındaki konuşmaları ve Hz. İsa'nın doğumunu "Büyük Mucize" başlığı altında ele alır. Meryem, anne karnında iken ibâdet için adanmış ve sonrasında da ibâdet edilen yerde yaşamıştır. Hayatı boyunca iffeti ve ahlâkiyla tanınmış bir kadındır. Onun saf ve iffetli hâli, İsrailoğulları'nın mâbedinde temizlik konusunda örnek gösterilen Hârun'la kıyaslanmasına neden olmuştur. Hz. Meryem her türlü kötülükten korunmuş, ibâdet ve tâatle ilâhî ilhamlara hazır bir hale getirilmiştir.³¹

Meryem, yaşadığı bu olağanüstü durum nedeniyle yalnız bir yaşam sürmeye başlar. Kur'an-ı Kerim, bu özel duruma dair ayrıntılara yer vermez; belki de bu deneyim tamamen Hz. Meryem'e özgü olduğundan açıklanmamıştır. Bir gün, Meryem sakın bir şekilde vakit geçirirken, aniden karşısında son derece yakışıklı bir adam belirir. Hiç beklemediği bir anda ortaya çıkan bu yabancı, genç Meryem'i şaşkına çevirir ve ürpertir. Meryem, iffet ve haya duygularıyla Allah'a sığınarak bu yabancından korunmak için ona Allah korkusunu hatırlatmaya çalışır.³² ve şöyle der: *"Eğer Allah'tan korkan bir kimse isen, Senden gelecek kötülükten Rahmân'a sığınırım."*³³ İşte böyle bir durumda, Allah'tan korkan bir kimse Rahmân ismini duyduğunda ürperir ve arzularına yenik düşmez; böylece şeytanın tuzağından kurtulmuş olur.

Yabancı, "Ben, sana tertemiz bir oğul vermek için Rabbin tarafından gönderilen bir elçiyim,"³⁴ dediğinde, Meryem, karşısındaki elçinin söylediklerinden daha da tedirgin olur. Hem doğru söylüyor olma ihtimali hem de yalan söylüyor olma ihtimali arasında sıkışır. Ancak melek, Meryem'in mahcubiyetini fark ederek ona gerçeği açıklar ve ona Allah'ın kudretiyle, yalnızca O'nun iradesiyle bir oğul doğuracağını bildirir. Bu sözler Meryem'i derinden sarsar. Ardından toparlanarak, namusunu tehdit altında hisseden bir

²⁹ Luk.1:26, Mat.1:18-25.

³⁰ Meryem 19/16-17.

³¹ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/80.

³² Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/468.

³³ Meryem 19/18.

³⁴ Meryem 19/19.

kadının cesaretiyle sorar: “Bana kimse değmemişken ve ben kötü kadın değilken bir çocuğum nasıl olabilir?” Bu soru, Hz. Meryem'in o dönemde, bir çocuğun dünyaya gelmesi için erkek ve kadının birleşmesinin gerektiğine dair başka bir ihtimal ya da anlayışa sahip olmadığını ve böyle bir durumu nasıl kabul edeceğini sorguladığını açıkça ortaya koyar.³⁵

Müellif, Hz. Meryem'in iffetini vurgularken, aynı zamanda okuyucularını bu ilahi sürecin derinliğine ve heyecanına dahil ederek bir anlam yolculuğuna çıkarır. Hz. Meryem'in Cebrâil ile gerçekleştirdiği diyalog, onun savunma içgüdüsünü ve verdiği cevapları güçlü bir şekilde tasvir eder, böylece okuyucuyu duygusal anlamda etkileyerek bu mucizevi olayın içinde adeta bir yolculuğa çıkarır. “İşte bu durum böyle olur, nitekim Rabb: “Bu benim için kolaydır. Onu insanlara mucize ve katımızdan bir rahmet yapacağız buyurdu,” ifadesiyle, ilahi kudretin sınırsız gücü ve takdir edilmiş olayın gerçekleşeceği müjdelendir. Sonrasında, bu olayın irâde ve kudretle gerçekleşmesi, “o iş olur biter” diyerek tüm sırların Allah'ın emriyle meydana geldiğini vurgular.”³⁶ Bu mucize olayın gerçekleşmesini Hz. Meryem'in tahayyül edememesi doğaldır; ancak Allah için hiçbir şey zor değildir. Eser sahibi, bu olağanüstü durumun, Allah'ın varlığına delil, kudretine işaret ve her istediğini yapabilme irâdesine bir kanıt olarak sergilendiğini ifade eder. Bu hadise, özelde İsrailoğulları, genelde ise tüm insanlık için bir rahmet vesilesidir.

Cebrâil ile Meryem (a.s) arasındaki konuşmanın ardından sûrenin ilerleyen bölümlerinde ne olduğuna dair herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Bu durum, Kur'an'ın kıssaları sunarken kullandığı edebî üsluba uygun olarak, bilinçli bir şekilde boşluk bırakılmasına örnek teşkil eder. Sûrenin devamında, Meryem'e, insan eliyle ilişki olmaksızın, bakire bir kız olarak bir çocuğun doğacağı ve bu çocuğun Allah tarafından insanlar için bir alâmet ve rahmet olarak gönderileceği müjdesi verilmektedir. Anlatımın ilerleyişinden bu olayın yaşandığı anlaşılmaktadır.³⁷

1.1.1. Hz. İsâ'nın Doğumu

Kur'an, Hz. İsâ'nın dünyaya gelişi yaklaştığında Hz. Meryem'in orada bulunan bir hurma ağacına yöneldiğini şu şekilde tasvir eder: “*Doğum sancısı vurunca hurma ağacının altına dayandı. “Keşke önceden ölmüş olsaydım da unutulup gitseydim” dedi.*”³⁸ Kutub, bu âyetin tefsîrinde Hz. Meryem'in hamilelik süreci ve bu sürecin nasıl işlediği konusunda herhangi bir ayrıntıya yer verilmediğini ifade eder. Doğumun doğal bir süreçle gerçekleşmiş olması durumunda, üflenmiş nefhanın yumurtalığa hayat ve

³⁵ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/469.

³⁶ Meryem 19/21.

³⁷ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/469.

³⁸ Meryem 19/ 23.

enerji kazandırmış olabileceğini belirtir. Ardından, biyolojik aşamalarla birlikte, döllenmiş yumurta önce pıhtıya, sonra et parçasına ve kemik yapısına dönüşür; nihayetinde et ve sinirlerle şekillenen bir bebek meydana gelir. Bu, biyolojik kurallara uygun bir gelişim sürecidir. Bir kadının yumurtası döllendikten sonra canlılık kazanır ve dokuz aylık süre içinde gelişimini tamamlar.³⁹

Eser sahibi, bu noktada nefhanın döllenme işlevi gördüğünü ve yumurtanın doğal gelişimine devam ettiğini düşünmenin mümkün olduğunu belirtir. Ancak aynı zamanda, nefhanın üflendikten sonra sürecin olağanüstü bir hızla ilerleyerek biyolojik aşamaların kısa sürede tamamlanmış olabileceğini de vurgular. Kutub, bu konuda Kur'an'ın net bir açıklama yapmadığını belirterek, delilsiz yorumlara girmemenin daha doğru olacağını ifade eder.⁴⁰

Daha önce yaşadığı endişeler, iffet ve ahlak ile ilgili kendi iç mücadelesinden kaynaklanırken, bu kez yaşadığı durumun tüm toplum tarafından duyulması, Hz. Meryem'i büyük bir mahcubiyete sürükleyebilirdi. Bir taraftan doğum sancıları bedenini sarsarken, diğer taraftan bu duygusal yükün baskısını hissediyordu. Hurma ağacının altında yalnız kalan Meryem, dayanılması güç bu durumda "Keşke bundan evvel öleydim de unutulup gideydim,"⁴¹ diyerek ruh hâlini dile getirir. Bu sözler, Meryem'in yaşadığı psikolojik sarsıntıyı ve derin iç dünyasını anlamamıza olanak tanır. Kur'an-ı Kerim'de bu durumla ilgili şu hitaba yer verilir: *"Aşağıdan şöyle bir ses geldi: 'Hüzünlenme! Rabbin Allah, altından bir nehir akıtmıştır. Hurma dalını kendine gelecek şekilde silk ve üzerine taze hurma gelsin. Ye ve iç! Gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görürsen, 'Rahmân'a oruç adağında bulundum de'"*⁴² Hitâbın kimden geldiğine dair tefsirlerde farklı yorumlar bulunmaktadır. Bazı müfessirler, bu sözleri Hz. İsa'nın söylediğini ifade ederken, bazıları hitabın Cebrâil tarafından yapıldığını ileri sürer.⁴³

Müellif, konuşanın Hz. İsa olduğunu belirtir. Bu sözler, Hz. Meryem'in tüm korku ve endişelerini gidererek ona huzur verir. O anda büyük bir mucize gerçekleşir ve Hz. İsa dünyaya gelir. Eser sahibi, o anda ayağının altından bir kaynak suyun çıktığını veya dağdan aşağı doğru oluk oluk bir su aktığını ifade eder. Aynı zamanda doğumdan sonra bir kimse için tatlı bir yiyeceğin en uygun besin olacağını belirtir. Yaş ve olgun hurmalar, doğum sonrası en çok tercih edilen yiyeceklerdendir. Hz. Meryem, şaşkınlık içinde olgun ve taze hurmaların üzerine dökülmesini beklerken, Allah'ın kendisini yardımsız bırakmayacağına inanarak mutmain olur. Beşikteki çocuğun konuşması, bu

³⁹ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/471.

⁴⁰ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/471.

⁴¹ Meryem 19/23.

⁴² Meryem 19/24-26.

⁴³ Mehmet Yusuf Yagır, *Fahrettin Er-Râzî'nin Tefsirinde Hristiyanlık ve Hristiyanlar* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 61.

mucizenin en büyük delili olacaktır. Meryem, çocuğunu kucağına alarak kavminin karşısına çıkar.⁴⁴

Kucağında çocukla Hz. Meryem'i gören akrabaları, şaşkınlık ve öfke içinde şöyle demişlerdir: "Ya Meryem! Andolsun, utanacağın bir şey yaptın. Ya Hârun'un kız kardeşi! Baban kötülük yapan bir adam değil idi, annen iffetsiz bir kadın değil idi."⁴⁵ Yahudiler, bu sert sözlerle Hz. Meryem'i suçlayarak babasız bir çocuğun doğabileceğini kabul etmek istememiş ve onu çirkin bir iftirayla itham etmişlerdir. Aslında bu, Allah'ın kudretini inkâr etmeye yönelik bir suçlamadır. Her çocuğun mutlaka bir anne ve babaya sahip olması gerektiğini düşünen bu insanlar, Allah'ın kudretini anlamamışlardır. Oysa Allah, Hz. Âdem'i hem annesi hem de babası olmadan yaratmışken, buna muktedir olan Allah, Hz. İsâ'yı da babasız bir şekilde meydana getirmeye güç yetirir ve nitekim öyle olmuştur. Ancak Yahudiler, Hz. Meryem'e zina iftirası atacak kadar ileri gitmişlerdir. Kur'an-ı Kerîm'de bu konu ile ilgili şu âyetler yer alır: "Ve inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftirada bulunmalarından dolayı..."⁴⁶ Bu âyetle geçen "*inkârlarından dolayı*" ifadesi, İsrailoğulları'nın Allah'ın kudretini görmezden gelmelerine işaret ederken; "Meryem'e büyük bir iftira atmalarından" ifadesi, Hz. Meryem'e atılan zina iftirasına işaret etmektedir.⁴⁷

Seyyid Kutub, bu âyetin tefsîrinde, Yahudilerin kötülüklerinin hemen ardından inkârlarının zikredilmesine dikkat çeker. Yahudiler, bir peygamberin annesi olan Hz. Meryem'i, hiç kimseyle ilişki kurmamış olan Yusuf en-Neccâr⁴⁸ ile

⁴⁴ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/472.

⁴⁵ Meryem 19/27-28.

⁴⁶ en-Nisâ 4/156.

⁴⁷ Nâsirüddîn Ebû Saîd el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl* (Beirut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, 1985), 2/14.

⁴⁸ Mahmut Aydın, "Yûsuf en-Neccâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/20. Yusuf en-Neccâr Dâvûd soyundan olup Helî'nin ya da Ya'kûb'un oğludur. Nâsıra şehrinde marangozluk yapan Yûsuf, "doğru ve salih bir kişi" olarak tanımlanır. Bu da onun Mûsâ'nın şeriatına uygun bir yaşam sürdüğünü gösterir. Meryem, Yûsuf ile nişanlı olduğu sırada, bir insanla cinsel ilişkiye girmeden Allah'ın kudretiyle mucizevi bir şekilde İsâ'ya hamile kalınca, Yûsuf, Meryem'i utandırmamak için gizlice ondan ayrılmayı düşünür. Ancak bir gece, Allah'ın meleği ona rüyasında görünerek, "Ey Dâvûd oğlu Yûsuf, Meryem'i eş olarak almaktan çekinme! Çünkü onun rahminde oluşan bebek kutsal bir ruhtandır" der. Bunun üzerine Yûsuf, Meryem'i yanına alır ve İsâ doğana kadar ona yaklaşmaz (Matta, 1/18-25; Luka, 1/27). İsâ doğduktan sonra, yapılan nüfus sayımı nedeniyle herkesin kendi memleketine kaydedilmesi gerektiğinden, Galile'deki Nâsıra'dan Yûsuf ve Meryem, asıl memleketleri olan Yahudiye'deki Beytlehem'e gitmek zorunda kalırlar (Luka, 2/1-5). İsâ'nın doğumundan sonra, Kral Hîrodes'in tehlikesinden korunması için Rabb'in meleğinin yönlendirmesiyle Meryem ve İsâ'yı Mısır'a götürür ve Hîrodes'in ölümüne kadar orada kalırlar. Hîrodes öldükten sonra, Allah'ın meleği tekrar Yûsuf'a görünerek, geri dönmesini söyler. Yûsuf, Meryem ve İsâ ile birlikte Mısır'dan ayrılp Nâsıra'ya yerleşir (Matta, 2/13-23; Luka, 2/39). İsâ on iki yaşına geldiğinde, Meryem ve Yûsuf, onu Fısıh bayramı için Kudûs'e götürürler ve ardından Nâsıra'ya geri dönerler (Luka, 2/41-51). Ancak İncillerde, Yûsuf'un bundan sonraki hayatına dair herhangi

gayrimeşru bir bağ kurmakla suçlamışlardır. Hz. Meryem, bu ağır suçlamalarla karşılaştığında sakinliğini koruyarak kavminin karşısına çıkar ve çocuğuna işaret ederek, “Bu olayın cevabını ondan alın,” şeklinde bir tavır sergiler. Bunun üzerine kavmi, şaşkınlık içinde, “Beşikteki çocukla nasıl konuşabiliriz?” şeklinde tepki verir.⁴⁹ derler. İşte o anda akılları durduracak bir hadise gerçekleşir ve beşikteki çocuk şöyle konuşur:

“Muhakkak ben Rabbimin kuluyum. Bana kitâb vermiş ve beni bir peygamber yapmıştır. Nerede bulunursam bulunayım beni mübârek kılarken hayatta olduğum sürece namazı eda etmemi ve zekâtı temlik etmemi emretmiştir. Anneme iyilik yapmamı da emretmiş, beni bahtsız bir zorba yapmamıştır. “Dünyaya geldiğim gün de vefat edeceğim gün de ve canlı olarak yeniden döndürüleceğim gün de selam bana.”⁵⁰ Bu sözleriyle Hz. İsa, kendisinin Allah’ın bir kulu olduğunu açıkça vurgular. Bazılarının iddia ettiği gibi ne Allah’ın oğlu ne de teslis inancında olduğu gibi tanrısal bir özelliğe sahiptir.⁵¹

1.1.2. Hz. İsa’nın Kişiliği

Kur’an-ı Kerim’in mesajı, bütün insanlığı kapsayıcı bir nitelik taşır. Bu nedenle, diğer din mensuplarına olduğu gibi Hristiyanlara yönelik hitaplarda da bulunması son derece doğaldır. Kur’an, Hristiyanlık peygamberi için İsa ismini kullanır. Bu bağlamda Kur’an’da, “Meryemoğlu İsa Mesih, Allah’ın elçisi, Meryem’e ilettiği “ol” kelimesi”⁵² ve “Allah’ın göndermiş olduğu bir ruhtur”⁵³ ifadelerine yer verilmiştir. İslam, Mesih kavramını herhangi bir ekleme yapmaksızın kutsallık anlamında kabul eder.⁵⁴

Âyet içinde geçen “كَلِمَةً”/“kelime” ifadesi hem dilbilimcilerin hem de müfessirlerin dikkatini çekmiştir. Müfessirler, Hz. İsa’nın Allah’ın emriyle vasıtasız bir şekilde dünyaya geldiğini, bu nedenle kendisine “kelime” denildiğini açıklar.⁵⁵ Aynı zamanda, Hz. İsa’nın varlığı, Allah’ın “كُنْ”/ “ol”

bir bilgi yer almaz. Yuhanna İncili’nde, İsa Mesih’in çarmıhta iken annesini havâri Yuhanna’ya emanet ettiği bilgisi (19/27), Yûsuf’un o dönemde hayatta olmadığını gösteriyor olabilir. Çoğunlukla, Yûsuf’un İsa’nın tebliğ faaliyetleri başlamadan önce vefat ettiği kabul edilir ve bazı apokrif kitaplar, Histoire de Josephle Charpentier’de, onun 111 yaşında öldüğünü belirtmektedir.

⁴⁹ Meryem 19/29.

⁵⁰ Meryem 19/30-33.

⁵¹ Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, 7/474.

⁵² Hüseyin b. Mesûd el-Ferrâ’ el-Begavî, *Me’âlimu’t-Tenzîl fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm* (Riyad: Dâru Taybe, 1997), 2/314.

⁵³ en-Nisa 4/171.

⁵⁴ Jacques Waardenburg, “Mesih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/309.

⁵⁵ Ebûssuûd Muhammed b. Mustafa, *İrşâdu’l-Aklî’s-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsî’l-Arabî, ts.), 2/259.

emrinin bir sonucu olarak görülür.⁵⁶ Meşhur dilbilimci Râğıb el-İsfehânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), Hz. İsâ'nın "Allah'ın kelimesi" olarak anılmasını, "Allah indinde İsâ'nın örneği, Âdem örneği ile aynıdır. Onu topraktan yaratmış ve sonra ona ol demiş ve o da olmuştur."⁵⁷ âyetiyle ilişkilendirmiştir.⁵⁸

İmam Beyzâvî, Hz. İsâ'nın "kelime" olmasını, Allah'ın Meryem'e verdiği ve onda gerçekleşen ilâhî bir yaratılış olarak yorumlar.⁵⁹ Vâsitî isimli tefsirde ise İsâ'nın babasız dünyaya gelişi "كَلِمَةً" ifadesiyle açıklanır.⁶⁰ Aynı âyette geçen "رُوحٌ مِّنْهُ" "kendinden bir ruh" ifadesi de Allah'ın emri anlamında yorumlanmıştır. Elmalılı Hamdi Yazır bu ifadeyi, "ölü kalplere hayat veren ilahi ruh" olarak tefsir eder.⁶¹

Toplumda, bir varlığın temiz ve yüce niteliğini ifade etmek için ona "ruh" denmesi yaygındır. Hz. İsâ'nın babasız olarak, Cebrâil'in üflemesiyle dünyaya gelmiş olması nedeniyle kendisine bu isim verilmiştir. Aynı zamanda, "رُوحٌ مِّنْهُ" ifadesi, İsâ'nın şeref ve yüceliğine bir atıf olarak değerlendirilir. Bu anlamda Hz. İsâ, tıpkı Kâbe'nin "Allah'ın evi" (بَيْتُ اللَّهِ)⁶² ve Salih peygamberin devesinin "Allah'ın devesi" (نَاقَةُ اللَّهِ)⁶³ olarak anılması gibi, özel bir tekrîme mazhar olmuştur.

Seyyid Kutub, Hz. İsâ'nın Allah'tan kelime ve ruh olarak gönderilmesi konusunda benzer bir görüşü benimser. "Meryemoğlu İsâ Mesih, Allah'ın elçisidir; Meryem'e ilettiği kelimesi ve kendinden bir ruhtur,"⁶⁴ ifadesinin tefsirinde, İsâ'nın risaletinin diğer peygamberlerle aynı kaynaktan geldiğine işaret eder. Hz. İsa, insanlığa gönderilen peygamberler silsilesinde, Hz. Muhammed'den önce gelen son halkadır.

Eserin sahibine göre, "Meryem'e ulaştırdığı bir kelimedir." ifadesi, Allah'ın "كُنْ" emriyle Hz. İsâ'nın varlık bulmasını ifade eder. Kur'an'daki bu ifade, Allah'ın kudretinin bir yansımasıdır. Allah, bu kelimeyi Meryem'e ulaştırmış ve bir erkeğin menisi olmaksızın Hz. İsâ'nın rahminde hayat bulmasını sağlamıştır. Bu yaratılış süreci, Allah'ın Hz. Âdem'e ruh üflemesini hatırlatır. Kur'an'da şöyle buyrulur: "Onu şekillendirip ruhumdan üflediğimde, ona

⁵⁶ Mecidüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Yakûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhîd* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2008), 1155.

⁵⁷ Âl-i İmran 3/59.

⁵⁸ Râğıb el-İsfehânî, *Müfredat*, çev. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2010), 1299.

⁵⁹ Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 2/111.

⁶⁰ Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Mecîd* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 2/143.

⁶¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Kitabevi, ts.), 3/1537.

⁶² Âl-i İmrân, 3/96.

⁶³ Abdulkadir Molla Huveyş, *Beyânu'l-Me'ânî* (Dimaşk: Matbaatü't-Terakkî, 1965), 5/628.

⁶⁴ en-Nisâ 4/171.

secde edin.”⁶⁵ Aynı şekilde, Hz. İsa'nın yaratılış süreci için de “Biz, ırzını koruyan Meryem'e ruhumuzdan üflemiştik.”⁶⁶ ifadesi kullanılır. Müellif, Hz. Âdem ile Hz. İsa'nın yaratılışlarının birbirine benzer olduğunu ve aralarında bir fark bulunmadığını vurgular. İlginç bir durumdur ki, Ehl-i Kitab'ın tamamı Hz. Âdem'in yaratılışına inanırken, onu ilâh olarak kabul etmemektedir. Bu nedenle, Hz. Âdem'in yaratılışına inanan bir kişinin, Hz. İsa'nın yaratılışına daha kolay inanması beklenir; çünkü Hz. İsa'nın bir annesi bulunmasına rağmen, Hz. Âdem'in ne annesi ne de babası vardı. Hz. Âdem için uydurulmuş efsane ve hurafeler yoktu ve o, ilâhî bir varlık olarak kabul edilmedi. Aslında, Hz. Âdem'in insan olmasını mümkün kılan aynı ilâhî güç, Hz. İsa'nın babasız doğmasını sağlayan güçtü. Her ikisinin de vücut bulmasında “ilâhî nefh” rol oynamıştı. O da “ol” kelimesinden başka bir şey değildi.⁶⁷

Hız. İsa'nın şahsına dair şu nitelikler de önemlidir: İsa'nın “Mesih” sıfatından dolayı sadık “siddîk” olma özelliği bulunmaktadır. O, her zaman hakkı tasdik etmiş ve doğru yolda yürümüştür. Aynı zamanda, büyük bir hilme sahip olup, sükûnet içinde yaşayan ve selîm bir fitrata sahip olan bir peygamberdir.⁶⁸

Hız. Muhammed (s.a.s.) çeşitli hadislerinde Hız. İsa'dan bahsetmiştir. Bu hadislerden bir tanesinde şöyle buyurur: “Ben, İsa peygamber, Mûsa ve İbrâhim peygamberleri gözlerimle gördüm. İsa peygamber al çehreli, kıvrıkcık saçlı ve geniş göğüslüydü.”⁶⁹

Kur'an, Hız. İsa'nın sâlihlerden olduğunu⁷⁰ hikmet sahibi kıldığını, ilâhî nimete eriştiğini⁷¹ ve Allah'ın kelimesi⁷² olarak anıldığını ifade eder. Müslümanlar, Hız. İsa'yı bir peygamber ve imtihan vesilesi olarak görürler. Onun mucizeleri ve yaratılışı, insanları Allah'ın kudretine iman etmeye yönlendirir.

1.1.3. Hız. İsa'nın Kulluğu ve Risâleti/Peygamberliği

Hız. Âdem ile başlayan peygamberlik zincirinin son halkası, Hız. Muhammed'in gönderilmesiyle tamamlanmıştır. Kur'an-ı Kerîm, tevhid mücadelesinde gösterdikleri azim ve kararlılık nedeniyle bazı peygamberleri Ulu'l-Azm olarak tanımlar. Bu peygamberler arasında Hız. Nuh, Hız. İbrâhim, Hız. Mûsa, Hız. İsa ve Hız. Muhammed yer almaktadır.⁷³

⁶⁵ el-Hicr 15/29.

⁶⁶ el-Enbiyâ 21/91.

⁶⁷ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/100.

⁶⁸ Ahmed b. Abdillatif ez-Zebîdî, *Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, çev. Kâmil Miras (Ankara: Emek Ofset Matbaacılık, 1986), 168.

⁶⁹ Zebîdî, *Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, 176-177.

⁷⁰ el-En'âm 6/85.

⁷¹ Âl-i İmrân 3/48.

⁷² en-Nisâ 4/171.

⁷³ Ebû'l-Muzaffer es-Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'ân* (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 5/164.

Tevhid ilkelerini hatırlatmakla görevli olan bu peygamberler, büyük zorluklarla karşılaşmış ve ümmetlerine ilâhî mesajları en etkili şekilde iletmek için gayret göstermişlerdir. Kur'an, Hz. Îsâ'nın hayatı ve mücadelesini pek çok sûrede detaylı şekilde ele alır. Bu sebeple Seyyid Kutub, Hz. Îsâ ile ilgili bilinenleri farklı âyetler ışığında değerlendirerek, onun misyonunu kapsamlı bir biçimde sunmuştur. Kutub'a göre, Hz. Îsâ'nın kulluk bilincini ve peygamberlik vasfını şu âyette açıkça görmek mümkündür:

"Muhakkak ben Rabbimin kuluyum. Bana kitab vermiş ve beni bir peygamber yapmıştır. Nerede bulunursam bulunayım beni mübârek kılarak hayatta olduğum sürece namazı eda etmemi ve zekâtı temlik etmemi emretmiştir. Anneme iyilik yapmamı da emretmiş, beni bahtsız bir zorba yapmamıştır. "Dünyaya geldiğim gün de vefat edeceğim gün de ve canlı olarak yeniden döndürüleceğim gün de selam bana."⁷⁴

Müfessir Kutub, bu âyetin tefsirinde Hz. Îsâ'nın kendi kulluğunu açıkça ilan ettiğini ve insanların iddia ettiği gibi ilah olmadığını vurgular. Kutub, bazı grupların savunduğu "üçün üçüncüsü" teslîs görüşünün yanlış olduğunu belirtir. Hz. Îsâ, Allah'ın bir kulu ve elçisidir; ne Tanrı'dır ne de Tanrı'nın oğludur. Onun peygamberlik görevi, Allah tarafından belirlenmiş ve ona yaşamı boyunca namaz, zekât gibi ibâdetlerle bağlı kalması emredilmiştir. Ayrıca, tevazu içinde annesine karşı iyi davranmak da Hz. Îsâ'nın yerine getirmesi gereken ahlâki sorumluluklardan biri olarak sayılmıştır. Kutub, Hz. Îsâ'nın da diğer insanlar gibi sınırlı bir ömre sahip olduğunu, öleceğini ve yeniden diriltileceğini hatırlatır.⁷⁵

Eser sahibi, bu âyetlerin tefsirinin ardından "İşte Meryemoğlu Îsâ budur" başlığı altında yeni bir bölüm açar. Bu bölümde, Hristiyanlar ve Yahudilerin Hz. Îsâ hakkındaki aşırılıklarına dikkat çeker. Roma İmparatoru Konstantin'in, sayıları iki bin yüz yetmişe ulaşan piskoposlardan bir konsey oluşturduğunu ve bu konseyde Hz. Îsâ hakkında teolojik tartışmalar yapıldığını belirtir. Bu tartışmalardan bazıları, Hz. Îsâ'nın ilahlığını savunurken, bazıları teslîs görüşünü benimsemiş, diğer bir grup ise Hz. Îsâ'nın Allah'ın kulu, peygamberi, ruhu ve kelimesi olduğunu öne sürmüştür. Sonunda, üç yüz sekiz kişiden fazla taraftarı olan bir görüş belirginleşmiş ve bu görüş etrafında birleşenler, imparator tarafından desteklenmiş, diğerleri ise yanından uzaklaştırılmıştır. Tevhide uygun görüşleri savunanlar ise sürgüne gönderilmiştir. Bu kararlar, piskoposların oluşturduğu topluluklar tarafından verilmiştir. Kutub, burada sûrenin akışını, Allah'ın birliğine inanmaktan sapmış kâfirlerin, büyük bir günün korkunç dehşetiyle karşı karşıya kalacakları gerçeğiyle uyarıldığını

⁷⁴ Meryem 19/30-33.

⁷⁵ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 7/474.

anlatmak için kullanır: ⁷⁶ “O dehşetli günü görecek kâfirlerin vay haline.”⁷⁷

Kanaatimize göre, müfessir, bu ifadelerle İslam'ın tevhid inancını vurgulayarak, Hristiyanların ve Yahudilerin Hz. İsa ile ilgili aşırılıklarına ve sapkın görüşlerine dikkat çekmek istemiştir. Kutub, Hristiyanlar arasındaki farklı teolojik yaklaşımlar ve bu yaklaşımların tarihsel gelişimini ele alarak, insanları Allah'ın birliğine inanmaya çağırırken, inançta yaşanan sapmalara ve bu sapmaların oluşturduğu tehlikelere de ışık tutmaktadır.

Sonuç olarak, bu izahların verdiği ana mesaj, itikâdi sapmaların insanları doğru inançtan uzaklaştırdığı ve bu sapkınlıkların sonunda inançsızların, büyük günün dehşetiyle karşılaşacakları gerçeğidir.

Müellif Kutub, Hz. İsa'nın risâletini, “Peygamberler zincirinin birliği” başlığı altında özel bir şekilde ele alır ve bu konuyu el-Hadîd Sûresi'nin 25. ve 27. âyetleri bağlamında inceler. Eser sahibi, Hz. İsa'nın nübüvvetine dair bu âyetlerin tefsirinde, peygamberlik misyonunun özünün her peygamberde aynı olduğunu vurgular. Bu misyonu insanlara ileten peygamberler, sundukları mesajları apaçık delillerle, çoğu zaman olağanüstü mucizelerle desteklemişlerdir. Bazı peygamberlere ise kendilerine özgü kutsal kitaplar verilmiştir. Peygamberlerin vasıflarının ve onlara indirilen kitapların özü itibarıyla benzer olması, peygamberlik kurumunun özünde birliğe işaret eder ve bunun bir örneği olarak, “o peygamberlere kitap indirdik” ifadesi kullanılır.⁷⁸ “Kitabın yanı sıra ölçü indirdik” buyurulmaktadır.⁷⁹ Peygamberlerin tamamı, yeryüzüne ve insan hayatına değişmez bir ölçü yerleştirmek amacıyla gönderilmişlerdir. Bu ölçü, insanların karşılaştıkları olayları, şahısları ve nesneleri değerlendirirken başvuracakları bir rehberdir. Bu ölçüler, insanların şahsi arzularının değişkenliğinden, farklı mizaçların uyumsuzlıklarından ve menfaat çatışmalarından uzak durmalarını sağlamak için yeryüzüne konulmuştur. Peygamberlerin getirdiği bu ilâhî ölçü, kimseye ayrıcalık tanımaz, çünkü o ölçü, Allah'ın hak ölçüsüne dayanmaktadır. Hiç kimseye zulmetmez çünkü Allah, her şeyin Rabbidir ve adaletin ta kendisidir.⁸⁰

Peygamberlerin yürümüş olduğu rotanın sonuna doğru Meryemoğlu İsa ile karşılaşyoruz. “Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryemoğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik...”⁸¹ Peygamberlik vazifesi Hz. İsa'ya gelinceye dek adeta bir tesbihin taneleri gibi aynı hizada ve çizgide halka halka uzanarak devam etmektedir.⁸² Kutub'un bu tespitlerinde, her bir

⁷⁶ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 7/476-477.

⁷⁷ Meryem 19/37.

⁷⁸ el-Hadîd 57/25.

⁷⁹ el-Hadîd 57/25.

⁸⁰ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 11/254.

⁸¹ el-Hadîd 57/27.

⁸² Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 11/256.

peygamberin farklı zaman ve toplumlarda görev almış olmasına rağmen, hepsinin aynı temel esaslara dayanan bir mesajı taşıdığı vurgulanmaktadır. Hz. İsmâ'nın seçilerek gönderilmesiyle peygamberlik görevi sonlanmamış, aksine önceki peygamberlerin mesajlarının bir devamı olarak İslâm'ın hakikatleri daha da derinleşmiştir. İsmâ, peygamberlik zincirinin bir halkası olarak Allah'ın mesajını insanlara iletme için gönderilmiş ve bu zincir, birbirini tamamlayan, çelişmeyen ama her zaman bir adım ileriye giden bir şekilde ilerlemiştir.

Müellif Kutub, Hz. İsmâ'nın kulluğunu vurgulayan bu âyeti tefsir ederken, şu anlamı çıkarır: Allah, İsmâ'ya "Ey Meryemoğlu İsmâ, insanlara "Beni ve annemi, Allah dışında iki tanrı olarak kabul edin' dediğini mi söyledin?" diye soracak, İsmâ ise buna karşılık olarak şöyle diyecektir: "Sen, her türlü eksiklikten ve ortağı olmaktan tamamen uzaksın, Allahım! Hakkım olmayan bir şey söylemek bana uygun olmaz. Eğer böyle bir şey söylediysem, elbette sen bunu bilirsin. Çünkü sen, içimdeki her şey dahil olmak üzere her şeyi bilersin, ancak senin gizlediğin bilgileri ben bilemem. Şüphesiz, tüm gizemleri en doğru şekilde bilen yalnızca sensin."⁸³ Cenâb-ı Hak hiç şüphesiz İsmâ peygamberin ne söylediğini çok iyi bilmektedir. Fakat bu soru o dehşet verici kıyâmet günün gereğidir. Haddi zâtında bu soruşturmanın hedefinde soru sorulan kişinin dışındaki insanlardır. Şurası bir hakikattir ki olayın bu şekilde tasvîr edilmesi, sâlih bir kulu ilahlaştırma pozisyonunda olanların durumlarını oldukça net bir şekilde canlandırmaktadır.

Kendisinin kul olduğunu bilmesine rağmen, ilahlık iddiasında bulunmak kadar büyük bir suç ve günah olamaz. Hatta sıradan bir insan bile böyle bir teşebbüse kalkışamazken Hz. İsmâ nasıl olur da böyle bir şey yapabilir? Hem peygamberlik öncesinde hem de peygamberlik sonrasında ilâhî nimetlere erişmiş olan Meryemoğlu İsmâ nasıl olur da bu tür bir iddiada bulunabilir? İşte bu yüzden Hz. İsmâ, huşû içinde ve derin bir ürpertiyle⁸⁴ "Hâşâ! Seni her türlü eksiklikten tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana uygun düşmez." demiş ve ardından şöyle eklemiştir: "Eğer böyle bir şey söylemiş olsaydım, şüphesiz sen bunu bilirdin. Çünkü sen, içimdeki her şeyi bilirsin; ancak ben, senin zatındaki bilgileri bilemem. Gizlilikleri tam olarak bilen yalnızca sensin."⁸⁵ demek suretiyle Allah'ı şahit göstermiştir.⁸⁶

Seyyid Kutub'un bu noktada vurguladığı önemli bir konu, Hz. İsmâ'nın Allah'ın verdiği kudret ve mucizeleri insanlara sunduğu halde bu güçlerin kaynağının yalnızca Allah olduğunu çok iyi bilmesidir. İsmâ, kendisinin sadece bir kul ve Allah tarafından seçilmiş bir elçi olduğunu her zaman ifade etmiştir. Müellif,

⁸³ el-Mâide 5/116.

⁸⁴ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/527.

⁸⁵ el-Mâide 5/116.

⁸⁶ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/527.

İsâ'nın "Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz" sözlerini, Hz. İsâ'nın Allah'a olan derin saygısını ve tam bir kulluk bilincini gösterdiği bir ifade olarak açıklar. Bu sözlerle İsâ, ilahlık iddialarını kesin bir şekilde reddeder ve kendisinin yalnızca Allah'ın bir kulu olduğunu net bir şekilde ortaya koyar.

1.2. Hz. İsâ'ya Ait Mucizeler

Kur'an-ı Kerîm, Allah'ın rahmeti ve merhametiyle insanları sapkınlıktan doğru yola yönlendirmek ve küfrün karanlığından imanın aydınlığına çıkarmak için peygamberler ve kutsal kitaplar gönderdiğini belirtir. Bu peygamberler, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr edenlere karşı, onların inkârlarını geçersiz kılmak ve doğru yola çağırmak için ilâhî delil olarak mucizelerle desteklenmiştir. Mucizeler, akıl ve mantığa ters düşmeyen, ancak doğa yasalarına ve alışıldık düzenlere aykırı olan olağanüstü olaylardır. Allah, kudretinin sınırsızlığını gösteren mucizelerle peygamberlerini desteklemiştir. Mesela, ateşe atılan Hz. İbrahim'in yanmaması, balığın karnında kalan Hz. Yunus'a hayat vermesi gibi olaylar, Allah'ın yoktan var etme kudretinin delilleri olarak karşımıza çıkar. Bu tür mucizeler, Allah'ın her şeye gücünün yettiğini ve yaratma kudretinin sınırsız olduğunu gösterir.⁸⁷

Hz. İsâ'nın peygamberlik süresi kısa olmasına rağmen, kendisine atfedilen pek çok mucize Kur'an'da zikredilmiştir. Doğumu başlı başına bir mucize olan Hz. İsâ, adeta canlı bir âyet ve konuşan bir delildir. Hristiyan kaynakları da onun mucizelerine dair geniş bilgiler içerir. Sınırlı yiyeceklerle kalabalık toplulukları doyurması,⁸⁸ cüzzamlı hastaları sağlığına kavuşturması,⁸⁹ ölüleri diriltmesi⁹⁰ gibi mucizeleri, Kur'an'daki bilgilerle büyük ölçüde uyumludur.

1.2.1. Gökten İndirilen Sofra

Kur'an-ı Kerîm, Hz. İsâ ve annesi Hz. Meryem'e verilen nimetlere dikkat çekerken, aynı zamanda yaşadıkları toplumun da ilâhî lütuflardan nasıl faydalandığını vurgular. Hz. İsâ'ya verilen mucizeler, sadece kavmi ve havârîleri tarafından değil, aynı zamanda o dönemin insanları tarafından da bizzat gözlemlenmiştir. Bu mucizelerden biri de havârîlerin Hz. İsâ'ya gökten bir sofraya indirilmesi isteğiyle alakalıdır. Havârîler, İsâ'ya şu şekilde seslenmişlerdir: "Ey Meryemoğlu İsâ! Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi?" Hz. İsâ, onlara önce iman etmeleri gerektiğini ve Allah'tan sakınmaları gerektiğini hatırlatarak, daha sonra onların isteğini kabul eder. Havârîler, sofraya istemelerinin sebebinin, kalplerinin huzura ermesi ve İsâ'nın doğru söylediğini bilmeleri olduğunu ifade ederler. Bunun üzerine Hz. İsâ, Allah'a dua ederek

⁸⁷ İhsan Şenocak, *Sünneti Reddeden Kur'an Müslümanlığı*, (İstanbul: Hüküm Kitap, 2017), 127.

⁸⁸ Mat.14:13-21, Mar.6:30-44.

⁸⁹ Mat.8:1-4, Luk.5:12-16.

⁹⁰ Mat.9:1-8.

kendilerine bir sofrayı indirilmesini ister ve bunun hem kendilerinin hem de onlardan önceki ve sonraki topluluklar için bir bayram olacağını belirtir. Allah, bu duaya olumlu cevap verir ve sofrayı göndereceğini bildirir. Ancak Allah, nankörlük edenlere, daha önce hiç kimseye vermediği bir azap vereceğini de ifade eder. Bu olay hem Allah'ın kudretinin bir göstergesi hem de insanların doğru inanç ve imanla hareket etmeleri gerektiğine dair önemli bir uyarıdır.”⁹¹

Kutub, bu muczeyi diğer mucizelere kıyasla daha ayrıntılı bir biçimde açıklar. Bu diyalog, İsa peygamberin kavminin ruh halini ve havârilerin içsel düşüncelerini yansıtmaktadır. Müfessir'e göre, havâri'ler bu sofrayı mucizesini hem kalplerini rahatlatmak hem de İsa peygambere olan sadâkatlerini pekiştirmek amacıyla istemişlerdir. Bu bağlamda, Kutub, Ashâb-ı Kirâm ile havâri'leri karşılaştırarak, sahâbenin Hz. Muhammed'den mucize talep etmediğine dikkat çeker. Mâide kelimesi, sofranın anlamına gelir ve aynı zamanda Kur'an'ın beşinci sûresine de adını vermiştir. Ancak bu mucize, Hristiyan kaynaklarında, Kur'an'daki şekilde yer almaz. Müellif, Matta İncil'indeki şu pasajı da paylaşmaktadır:⁹² Bunun üzerine İsa, “Sizin yanınızda kaç ekmek var?” diye sordu. “Yedi ekmek var; birkaç da küçük balık” dediler.⁹³ Sonra İsa halka yere oturmalarını söyledi. Ekmekleri ve balıkları aldı, Tanrı'ya dua etti ve dağıtmaları için öğrencilerine verdi. Şaşırtıcı şekilde, orada bulunan 4.000 erkek, yanlarındaki kadınlar ve çocuklarla birlikte doyuya yedi. Artan parçalar toplandığında yedi küfe dolmuştu...⁹⁴

Eser sahibi, bu âyetlerin tefsirinde Hristiyanlık kaynaklarına olan bilgisini gösterir. Yeri geldiğinde Kur'an'daki bilgilerle İncil'deki anlatıları kıyaslayarak eleştirel bir yaklaşım sergiler. Bu tür karşılaştırmalarla Kur'an'ın hakikate dair verdiği bilgilerin üstünlüğünü ortaya koyar.

Kutub, sofranın mucizesi bağlamında bazı müfessirlerin görüşlerine de yer verir. Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) ve İbn Mücâhid (ö. 324/936) gibi âlimler, bu sofranın gökten inmediği kanaatindedir. Ancak Kutub, Selef-i Sâlihîn âlimlerinin büyük çoğunluğunun bu sofranın indiği görüşünde olduğunu belirtir. Zira Allah, “Ben onu size elbette indireceğim.” buyurarak vaadini açıkça ifade etmiştir. İlâhî vaad haktır ve Allah verdiği sözden dönmez.⁹⁵

Havâri'lerin “Ey Meryemoğlu İsa” şeklinde hitap etmeleri, onların Hz. İsa'yı Allah'ın bir kulu olarak kabul ettiklerini ve ilâh olarak görmediklerini gösterir. Bu ifade, Hz. İsa'nın peygamberlik görevine dair bir anlayış sergileyen havâri'lerin, onu sadece bir insan ve Allah'ın elçisi olarak değerlendirdiklerini

⁹¹ el-Mâide 5/112-115.

⁹² Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/523.

⁹³ Mat.15:34.

⁹⁴ Mat.16:2-3.

⁹⁵ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/523-524.

ortaya koyar. Havârîlerin isteği, mucizeyi gözleriyle görmek ve bununla İsâ peygamberin risâletinin gerçekliğinden emin olmak içindir. Kutub, bu bağlamda havârîlerin, mucizeyi görerek kalplerinin tatmin olmasını ve aynı zamanda İsâ peygamberin mesajını daha güçlü bir şekilde başkalarına iletme amacını güttüklerini ifade eder. İsâ peygamber de onların isteği üzerine Allah'a yönelerek, sadece kendi toplumu için değil, sonraki nesiller için de bu mucizenin bir bayram vesilesi olmasını⁹⁶ dileyerek niyazda bulunur. Bu samimi dua, Allah'ın izzet ve kudretine uygun bir eda ile yapılmıştır ve Allah tarafından kabul edilmiştir.⁹⁷ "Ben onu size elbette indireceğim; ancak kim nankörlük ederse ona, hiçbir kimseye vermediğim bir azabı vereceğim."⁹⁸ Bu âyetin tefsîrinde Kutub, Allah'ın azîm ve celîl sıfatlarına uygun bir şekilde, böyle açık bir delilden sonra inkâr edenlerin ilâhî azaba uğrayacağını belirtir. Bu âyetler ışığında, mucizenin detaylarına dair bazı farklı rivayetler bulunsa da⁹⁹ eser sahibi sofrâ konusunda başka kaynaklara itibar edilmeyeceğini ve Kur'an'ın beyânın geçerli olduğunu söylemektedir.¹⁰⁰

1.2.2. Çamurdan Kuşun Canlanması

Hz. İsâ'nın mucizelerinden biri, çamurdan bir kuş şekli yapıp ona üfleyerek can vermesidir. Kur'an-ı Kerîm, bu mucizeyi şöyle anlatır: "*Ben size Allah'tan bir delil getirdim. Sizin için çamurdan kuş yapıp üzerine üfleyeceğim ve Allah'ın izniyle bir anda canlı kuş olacak.*"¹⁰¹

Seyyid Kutub, bu âyeti yorumlarken, mucizelerin yalnızca Allah'ın izniyle gerçekleştiğine dikkat çeker ve bu vurgunun özellikle Hz. İsâ'ya söyletildiğini ifade eder. müfessir, Kur'ân'da Hz. İsâ'nın gerçekleştirdiği mucizeler sayılırken her birinin sonunda Allah'ın izniyle ifadesinin kullanıldığını belirtir.¹⁰²

1.2.3. Gözü Görmeyenleri ve Alaca Hastalarını İyileştirmesi

Kur'an'da yer alan, "Anadan doğma körleri ve abraşı iyi edeceğim."¹⁰³ ifadesi, Hz. İsâ'nın mucizelerinin o dönemin şartlarına uygun bir şekilde Allah tarafından verildiği vurgusu, İslâm tefsîrinde önemli bir yer tutar. Hz. Mûsa'nın zamanında sihrin yaygın olması sebebiyle Allah, ona sihirbazları mağlup edecek mucizeler vermiştir. Benzer şekilde, Hz. İsâ'nın dönemi de tıp ilminin zirveye ulaşmasıyla tanınmış bir dönemdi. Bu bağlamda, Allah, İsâ'ya tıp alanında büyük bir mucize olarak anadan doğma körleri ve abraş

⁹⁶ el-Mâide 5/114.

⁹⁷ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/525.

⁹⁸ el-Mâide 5/115.

⁹⁹ İsmihan Koçak, *Süleyman Ateş'in Tefsirinde Genel Hatlarıyla Hristiyanlık* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 31.

¹⁰⁰ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/524.

¹⁰¹ Âl-i İmrân 3/49.

¹⁰² Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/89.

¹⁰³ Âl-i İmrân 3/115.

hastalarını iyileştirme yeteneğini bahşetmiştir. Bu mucizeler, sadece o dönemdeki insanları etkilemekle kalmamış, aynı zamanda Hz. İsa'nın Allah'ın elçisi olduğunu pekiştiren önemli deliller olmuştur.¹⁰⁴

1.2.4. Ölülerini Diriltmesi

Hız. İsa'ya vahyedilen mucizelerden biri de Allah'ın izniyle ölülerini diriltmektir. Kur'an, bu mucizeyi şu şekilde ifade eder: "Allah'ın izniyle ölülerini dirilteceğim."¹⁰⁵ Seyyid Kutub, Allah'ın izniyle ifadesinin Hız. İsa'nın mucizeleri ile ilgili olarak sürekli kullanılması üzerinde durur ve bunun önemli bir anlam taşıdığını ifade eder. Müellif, bu ifadenin, Hız. İsa'nın yalnızca bir insan, bir peygamber olduğunu ve sahip olduğu mucizelerin Allah'ın izni ve iradesi olmadan gerçekleşmeyeceğini vurgulamak amacı taşıdığını belirtir.¹⁰⁶

Kur'an-ı Kerim, ölümden sonra dirilişi mümkün kılacak çeşitli örnekler sunarak bu gerçeği vurgular. Kehf Ashâbı'nın mağarada üç yüz dokuz yıl boyunca uykuda kalması, ölmüş toprağın yeniden canlanması ve yüz yıl boyunca ölü kalan bir kişinin diriltildikten sonra yiyeceklerinin bozulmadığını görmesi gibi örnekler, ölümden sonra dirilişin hem mümkün hem de gerekli olduğunu ifade eder. Bu örnekler, aynı zamanda Hız. İsa'nın ölülerini diriltme mucizesiyle birleşerek, dirilişin ilâhî bir gerçek olduğunu ve ölümün son olmadığına dair güçlü bir mesaj verir.

Diriliş inancı, tüm ilâhî dinlerde önemli bir yere sahiptir ve özellikle âhiret inancı, bu dinlerin temel öğretilerinden biridir. Hristiyanlıkta, Hız. İsa'nın vefatından sonra yazılan İncillerde de âhiret hayatı ve yeniden dirilme inancı bulunur. Bu inanç, insanın kaderinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir ve Allah'a iman etmenin doğal bir sonucu olarak görülür.¹⁰⁷

Bazı yorumcular, Hız. İsa'nın ölülerini diriltme mucizesini yalnızca bedensel diriliş olarak değil, aynı zamanda mânevi olarak ölmüş toplumların yeniden hayata dönmesi şeklinde yorumlamışlardır. Bu yaklaşımda, Hız. İsa'nın gerçekleştirdiği mucizeler, insanların ruhsal anlamda yeniden canlanmalarına bir örnek olarak görülür. Yorumcular bu görüşlerini, el-En'am suresindeki şu âyetten desteklerler: "Ölülerini dirilttiğimiz ve onlara insanların içinde yürüyebilmesi için bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıkta kalan ve ondan çıkamayan kimseye benzer mi?"¹⁰⁸ Bu yorum çerçevesinde Hız. İsa'nın mucizeleri, körlerin ve abraş hastalarının şifâ bulmasını, hakikatleri göremeyen ve rûhen hastalanmış kimselerin yeniden dirilmesi olarak anlamlandırılır. Kutub'a göre, bu tür

¹⁰⁴ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/89.

¹⁰⁵ Âl-i İmrân 3/115.

¹⁰⁶ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/89.

¹⁰⁷ İskender Şahin, *Semantik Analizler Işığında Kur'an'da Diriliş Gerçeği* (İstanbul: Ekin Yayınları, 2013), 35.

¹⁰⁸ el-En'am 6/122.

yorumlar, Kur'an'ın insanı mânevi olarak diriltme yönündeki mesajını ortaya koyar. Böylece, Hz. İsa'nın mucizeleri yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda mânevi anlamda da yeniden doğuşu simgeler.¹⁰⁹

1.2.5. Gaybtan Verdiği Haberler

Kur'an'da yer alan gayb kelimesi, dil uzmanları tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Bu kelime, masdar olarak “uzaklaşmak”, “görünmemek” ve “gizli kalmak” gibi anlamlar taşır. İsim veya sıfat olarak kullanıldığında ise “mevcut olmayan” ya da “gizli” olan bir şey olarak tanımlanır.¹¹⁰ İmanın temelinde bulunan esaslardan biri olan gayb'ın bilinmesi yalnızca Allah'a âittir. Ancak Allah, dilediği peygamberlerine gayba dair bazı bilgiler vermiştir.¹¹¹

Hz. İsa'nın gaybdan bilgi vermesiyle ilgili âyet şöyledir: “Yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı size haber vereceğim.”¹¹² Müfessir Kutub, İsrailoğulları'nın, Hz. İsa'nın evlerinde sakladıkları yiyecek ve içecekleri bildirmesine bizzat tanık olduklarını ifade eder.

Eserin sahibi, bu mucizelerin hayatı yaratma, ölüleri diriltme ve sağlığı geri getirme gibi temalarla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda bu mucizelerin, gözle görülmeyen gizli gerçekleri açığa çıkarma gücüyle de bağlantılı olduğunu ifade eder. Bu özelliklerin tümü, Hz. İsa'nın doğumuyla uyumlu olan olaylardır. Hz. İsa'nın hayat bulması, aslında yalnızca Hz. Âdem için geçerli bir durumdur. Müellif burada, bu olağanüstü olayları bir kulunun elinden sergileyen Allah'ın, benzeri daha önce görülmemiş bir şekilde o kulunu yaratmaya da gücü yettiğini vurgulamaktadır.¹¹³

1.3. Hz. İsa'nın Sonu

Kur'an Hz. İsa'nın Yahudiler tarafından çarmıha gerilmediğini ve öldürülmediğini belirtir. Buna karşın Hristiyan inancına göre Hz. İsa'nın çarmıha gerilmiş halde öldüğü,¹¹⁴ üç gün sonra mezarından kalkarak göğe yükseltildiği¹¹⁵ ve kıyâmet kopmadan yeryüzüne döneceği kabul edilir.¹¹⁶ Kur'an, Hz. İsa'nın semaya yükseltildiğini kabul eder ve bu durumu açıklar;

¹⁰⁹ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), 99.

¹¹⁰ İbn Fâris Ahmed b. Zekeriyâ, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga*, thk. Abdusselâm Muhammed Harun (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/304.

¹¹¹ el-Cin 72/26.

¹¹² Âl-i İmrân 3/49.

¹¹³ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 2/89.

¹¹⁴ Mat.27:35; Mar.15:24, Luk.23:33.

¹¹⁵ Luk.24:50-51; Elç.1:9-11.

¹¹⁶ Mat.24:30-31; Elç.1:11.

ancak onun tekrar yeryüzüne geleceğiyle ilgili herhangi bir bilgi vermez.¹¹⁷

Nüzül-i İsâ meselesi, İslam âleminde uzun yıllardır tartışılan bir konudur. Müfessirlerin bu konu üzerinde farklı görüşler bildirmelerinin en önemli sebeplerinden biri, Kur'an'da geçen "تَوَفَّى"/tevaffa kelimesidir. Bu kelime, Arapça tefsîr ve lügat çalışmalarında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Tevaffa kelimesi, Arapçadaki anlam genişliği nedeniyle, hem "vefat etmek" hem de "almaktan" (özellikle ruhu almak) anlamında kullanılmıştır. Bu da müfessirlerin konuya dair farklı yorumlar yapmalarına neden olmuştur. Bazı müfessirler, İsâ'nın ölmediğini, ancak Allah tarafından göğe kaldırıldığını savunurken, diğerleri bu kelimenin anlamını vurgulayarak, İsâ'nın ölümünü kabul etmektedir.

"تَوَفَّى" kelimesi, "v-f-y" kökünden türemiş olup, "bir fiili eksiksiz şekilde tamamlamak" veya "tam olarak almak" anlamlarına gelir. Zamanla, "ruhun kabzedilmesi" ve "canın alınması" anlamlarında yaygın bir kullanım kazanmıştır.¹¹⁸ Bu kavram, herhangi bir varlığın ya da şeyin eksiksiz bir şekilde alınmasını ifade eder.¹¹⁹

Bu kelime, âlimlerce üç farklı şekilde yorumlanmıştır. Birinci görüşe göre, "تَوَفَّى" kelimesi hakiki ölüm anlamında kullanılır. İbn Abbas'ın bu görüşü benimseyerek, "Seni öldürecek" şeklinde yorumladığı rivayet edilir. İkinci görüşe göre, bu kelime "uyku" anlamındadır.¹²⁰ Ve âyet, "Seni uyutacağım" şeklinde anlaşılır. (وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ) "Geceleyn sizi uyutan odur."¹²¹ ifadesi bu yorumu destekler. Üçüncü görüşe göre ise kelimeyi "kabz" yani "almak" anlamında yorumlar ve Hz. İsâ'nın ruh ve beden bütünlüğü içinde ölmeden göğe yükseltildiğini savunurlar.¹²²

Seyyid Kutub, "Seni öldürecek ve kendime yükselteceğim"¹²³ âyetini tefsîr ederken, Hz. İsâ'nın vefatı ve semaya yükseltilmesinin gaybî bir mesele olduğunu vurgular. Bu konu hakkında bilgi sahibi olmanın yalnızca Allah'a ait bir durum olduğunu ve söz konusu âyetin müteşâbih yani benzetmeye dayalı âyetlerden biri olduğunu belirtir. Müfessir Kutub'a göre, bilinmeyen konulara dair derinlemesine araştırmalar yaparak tartışma ortamı oluşturmak,

¹¹⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, 5.bs. (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993) 634.

¹¹⁸ Râğîb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân* (Dimeşk, Beyrut: Dâru'l-Kalem, Dâru's-Şâmiyye, h.1412), 878.

¹¹⁹ Abdurrahman b. Muhammed b. Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Esad Muhammed et-Tayyib (Riyad: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, 1997), 961.

¹²⁰ Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sami b. Muhammed Seleme (Riyad: Dâru Taybe, 1999), 8/436.

¹²¹ el-En'âm 6/60.

¹²² Celâleddîn el-Mahallî, Celâleddîn, es-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.), 74.

¹²³ Âl-i İmrân 3/55.

genellikle mücadele arayışında olan kişilerin tutumudur. Allah'a ait bir konuda aşırı çaba sarf edenlerin, sonuca ulaşamayacaklarını ve iç huzura da kavuşamayacaklarını ifade eden müellif, bu âyetle ilgili daha fazla yorum yapmayı gereksiz görür. Böylece, Kur'an'ın bu gaybî meseledeki belirsizliğinin bir hikmet taşıdığını vurgular ve Allah'ın ilmine teslim olmayı öğütler.¹²⁴

1.3.1. Hz. İsa Çarmıha Gerildi mi?

Kelime anlamı itibarıyla "dört çivi" anlamına gelen çarmıh (*çehar mih*), Farsça bir terkip olup, yatay-dikey ağaç parçalarının birleşiminden oluşan dar ağacı anlamı taşır.¹²⁵ Çarmıh kavramının Arapçası olan selb öldürülecek kişiyi haça çivilemek ya da ağaca bağlamak anlamında kullanılır.¹²⁶ Romalılar döneminde suçlular, önden ve arkadan bağlanarak veya çivilenerek çarmıha gerilir. Ancak bu infaz yöntemi, yalnızca Romalılar tarafından değil, Mısırlılar, Yunanlılar, Persler ve diğer bazı milletlerce de uygulanmıştır. Bu uygulamayla, halk üzerinde ibret oluşturmak ve adaletin gücünü göstermek amaçlanmıştır.¹²⁷

Hristiyanlık inancının temel taşlarından biri, Hz. İsa'nın tüm insanların günahlarının bedelini ödemek amacıyla gönderildiği ve çarmıha gerildiğidir. Hristiyanlar, Hz. İsa'nın Kudüs'te bir cuma günü öğleden sonra çarmıha gerildiğine inanırlar. Bu inanç, insanlık tarihinin başlangıcında Âdem'in Tanrı'ya karşı işlediği itaatsizlik nedeniyle Tanrı ile insanlar arasındaki ilişkinin bozulmuş olmasından kaynaklanır. Hz. İsa, bu itaatsizliğin bedelini kendi kanı ile ödeyerek Tanrı ile insanları barıştırmış kabul edilir. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve üçüncü gün dirilmesi, günahların affedilmesi ve ölümün yenilmesi olarak kabul edilir. Ancak, Hristiyanlar arasında Hz. İsa'nın çarmıha gerilip ölmesi konusunda tam bir görüş birliği yoktur. Bazı gruplar, Hz. İsa'nın hiç çarmıha gerilmediğini savunurken, diğer bazıları ise İsa'nın çarmıha gerildiğinde ölmediğini, sadece bayıldığını ve sonradan dirildiğini öne sürer. Ayrıca, bu olayın fiziksel değil sembolik bir anlam taşıdığını inananlar da vardır.¹²⁸

Kur'an-ı Kerim, bu meseleye şu ayetle açıklık getirir: "Bir de "Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleridir. Oysa onu ne öldürdüler ne de astılar. Fakat öldürdükleri kimse, onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, ondan yana tam bir kuşku içindedirler. O hususta bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesinlikle öldürmediler."¹²⁹

¹²⁴ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 2/97.

¹²⁵ Günay Tümer, "Çarmıh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/230.

¹²⁶ el-İsfahânî, *Müfredat*, 867.

¹²⁷ Tümer, "Çarmıh", 8/230.

¹²⁸ Mahmut Aydın, *Hiz. isa'ya ne oldu?* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 10.

¹²⁹ en-Nisa 4/157.

Müfessir, bu âyetin tefsirinde, Hz. İsa'nın öldürülmesi meselesinin Yahudilerin kuruntularından ibaret olduğunu savunur. Aynı zamanda Hristiyanların da bu konuda pek çok spekülasyona başvurduklarını ifade eder. Kutub, Barnabas İncilinin, diğer İncillerden farklı olarak Hz. İsa'nın öldürülmediğini belirttiğine de dikkat çeker. Yahudiler, Hz. İsa'yı öldürdüklerini iddia ederek, peygamberlik makamını küçümsemeye çalışmışlar ve nübüvveti basitleştirip hayalî bir kavram gibi sunmak istemişlerdir. Kutub, aynı âyetle, Hristiyanların Hz. İsa'nın üç gün sonra semaya yükseltilmesiyle ilgili iddialarına da değinir. Ancak bu iddiaların tarihî verilerle desteklenmediğini ve Hz. İsa'nın doğumu hakkında da kesin bir tarihsel bilginin bulunmadığını vurgular. Bu nedenle, bu bilgilerin sadece iddialardan ibaret olduğunu ve hakikati yansıtmadığını ifade eder. Ardından yaşanan fetret dönemiyle birlikte, mevcut bilgiler ve rivayetlerin karmaşık hale geldiğini ve bu karmaşadan pek çok hakikate uymayan bilginin ortaya çıktığını belirtir. Bununla birlikte, Kur'an'ın insanlığa gönderilen son ilâhî mesaj olarak bu karmaşadan müstesna olduğunu vurgular.¹³⁰

Eser sahibi, Hz. İsa'nın öldürülmesine dair Barnaba İncilinden bir alıntı yapar. Bu alıntıda, Yahuda'nın Hz. İsa'yı öldürmek amacıyla bulunduğu yere geldiği anlatılmaktadır. Hz. İsa, kalabalığın yaklaşmakta olduğunu fark edince korkuyla bir eve sığınır. Yanındaki 11 kişi de hemen uyuyakalır. Allah, tehlikeyi ortadan kaldırmak için Cibrîl, Mikâil, Rafâil ve İsrâfil isimli meleklerine Hz. İsa'yı kurtarmalarını emreder. Melekler, İsa'yı odanın yanındaki bir pencereden çıkararak onu üçüncü kat semaya yükseltir ve oraya yerleştirirler. Allah, Yahuda'nın görünümünü ve sesini Hz. İsa'ya benzetir. Yahuda odaya girdiğinde, içeridekiler onun İsa olduğuna inanır. Öğrencileri, karşılarındaki kişinin öğretmenleri olduğunu düşünerek ona "Öğretmenimiz sensin, efendim, yoksa bizi unuttun mu?" şeklinde seslenirler.¹³¹

Müellif, bu âyet bağlamında, Hz. İsa'nın öldürülmesine dair kesin bilgiye ulaşmanın imkânsız olduğunu ifade eder. Olayın gecenin karanlığında gerçekleşmiş olması, farklı iddiaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak bu rivayetlerin güvenilir olmaktan uzak olduğunu vurgular. Şüphe ve tahmin sınırlarını aşamayan bu iddiaların meseleyi daha karmaşık hale getirdiğini belirtir. Seyyid Kutub bu konudaki ilâhî bilginin şüpheye yer bırakmayacak net olduğunu söylemekte ve şu âyete yer vermektedir: "Onu gerçekten öldürememişlerdir."¹³²

¹³⁰ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 3/213.

¹³¹ Muhammed Ebu Zehre, *Hristiyanlık Üzerine Konferanslar*, çev. Akif Nuri, (İstanbul: Fikir Yayınları, 1978), 43.

¹³² en-Nisâ 4/157.

1.4. Hz. İsa'nın Nüzûlü Konusu

Hiz. İsa'nın gööe yükseltilmesi ve nüzûlüyle ilgili olarak İslâm âlimleri arasında iki farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, Hiz. İsa, "cesedi ve ruhuyla" gööe yükseltilmiş olup, kıyamet kopmadan önce dünyaya geri dönecektir. Bu görüş, onun bir peygamber olarak yeniden gönderileceğine inanır. İkinci görüş ise, Hiz. İsa'nın da diğeri insanlar gibi bir ecele sahip olduğu ve bu nedenle eceliyle öldüğü yönündedir. Bu görüşe göre, o geri dönmeyecek ve dünyada bir daha görünmeyecektir. Ayrıca, Hiz. İsa'nın nüzûlüne dair hadislerin "ahad hadis" grubuna dahil olduğu, bu nedenle sahihlikleri konusunda şüphe olmasa da bu hadislerin inkârının küfre neden olmayacağı savunulmuştur.¹³³

Hiz. İsa'nın nüzûlüne dair rivayetler İslâm alimleri arasında önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu konuda otuzdan fazla sahâbenin rivayet ettiğı yetmişten fazla merfû hadisin ve elliye yakın mevkûf hadisin bulunduğu ifade edilir.¹³⁴

Seyyid Kutub, Hiz. İsa'nın yeryüzüne geri dönmesiyle ilgili olarak Selef âlimlerinin, "Ehl-i kitap'tan kimse yoktur ki ölmeden Hiz. İsa'ya iman etmiş olmasın. İsa ise, âhirette onların aleyhine şahitlik edecektir."¹³⁵ âyetindeki "mevtilh" ibaresindeki zamir konusunda ihtilaf ettiklerini belirtir. Bir grup, "kitap ehliinden hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce (yani İsa'nın) İsa'ya iman etmemiş olsun" anlamını çıkarmışlardır. Bu da kıyamet öncesi dünyaya inişine ilişkin görüşe uygun düşmektedir. Başka grup tefsir bilgini de âyetten şu anlamı çıkarmıştır: "Kitap Ehli'nden hiç kimse yoktur ki, ölmeden önce (yani Kitap Ehli'nden olan kişi) İsa'ya iman etmemiş olsun." Bu da ölümün eşiiğinde olan kişiye, gerçeğin tüm çıplaklığıyla görüldüğüne ancak, bu bilmenin yarar sağlayamadığına ilişkin görüşe kanıt teşkil etmektedir.

Müellif, Hiz. İsa'nın nüzûlü ile ilgili görüşlerden ikincisine daha yakın olduğunu ifade eder. Özellikle Übey b. Kâ'b (ö. 33/654 [?])'ın "إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ" şeklindeki kırâatinin, yani zamirin çoğul kullanımıyla yapılan okumanın, bu görüşü desteklediğini belirtir. Bu çoğul zamirinin kullanımı, Kitap ehli'nin tamamını kapsayan bir anlam taşır. Zamirin tekil olarak kullanılması durumunda bile, bu ifadenin Kitap ehli'ne (yani Yahudi ve Hristiyanlara) dair olduğu açıktır.

Kutub, bu âyeti şu şekilde yorumlar: Yahudiler, Hiz. İsa'ya iman etmeyip onu inkâr etmiş ve ardından onu öldürdüklerini iddia etmişlerdir. Ancak, Kitap ehli olan her birey ölüm anında ilâhî hakikatleri görerek Hiz. İsa'nın nübüvvetini mutlak bir gerçek olarak kabul edecek ve ona iman edecektir. Ancak bu iman, yalnızca ölüm anında gerçekleşeceği için bu inanç fayda sağlamayacaktır.

¹³³ Mahmut Şeltut, "Hz. İsa'nın Gööe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü", (çev. Mustafa Baş), *Dini Araştırmalar Dergisi* 7/21 (2005), 306.

¹³⁴ Ebubekir Sifil, *Nüzul-i İsa Bir İtirazın Tahlili* (İstanbul: Erkam Matbaası, 2010), 50.

¹³⁵ En-Nisâ 4/159.

Kıyamet gününde ise Hz. İsa, onlara karşı şahitlik edecek ve onların inkârını reddedecektir.”¹³⁶

Hz. İsa'nın nüzûlü konusu asırlardan beri tartışılan ilmî konulardan bir tanesi olma özelliğine sahiptir. Seyyid Kutub'un açıklamalarından anlaşılan Hz. İsa'nın tekrar gelmeyeceğine inanmasıdır.¹³⁷

Sonuç

Bu çalışma, Hristiyanlıkla ilgili bazı âyetlerin tefsirini yaparken, Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l Kur'an* adlı eserini temel referans olarak kullanmıştır. Kutub, tefsirinde İslam akidesinin temel ilkelerini merkeze almış ve dinler arası meselelerde metodolojik bir tutarlılık sergilemiştir. Özellikle Hristiyanlığın tarihî gelişimi ve akîdevi yapısını ele alırken, Kur'an'ın perspektifinden hareketle Hz. İsa'nın peygamberliğini vurgulamış ve teslîs gibi dogmaların İslâm inancıyla bağdaşmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, söz konusu kavramların şirk unsurları taşıdığına dikkat çekmiştir.

Hristiyanlık ilâhiyatının tarih boyunca geçirdiği dönüşümler ve inanç esaslarındaki değişimler bu çalışmada kısmen ele alınmıştır. Ancak Hristiyanlık inancının karmaşıklığı ve kapsamlı yapısı dikkate alındığında, bu alanda daha derinlemesine çalışmalara ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır.

Müfessir, Hz. Meryem'in İsa'ya hamile kalma haberini aldığı andaki psikolojik durumunu ve yaşadığı duygusal heyecanı, edebî bir üslupla ve etkileyici bir dille betimlemiştir. Bu anlatım hem duygusal yoğunluğu hem de anlatımın sürükleyiciliği açısından dikkat çekici bir şekilde ortaya konmuş, Hz. Meryem'in içsel dünyası ve yaşadığı ruh haline dair derin bir izlenim bırakacak biçimde ifade edilmiştir.

Seyyid Kutub, Hz. İsa'nın yaratılışını anlatırken, ilahi kudrete dikkat çekmiş ve Hz. Âdem'in annesiz ve babasız yaratılmasını örnek vererek, aynı kudretin Hz. İsa'yı da babasız yaratma gücüne sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, İsa'ya isnad edilen ilahlık iddialarının temelsiz olduğunu vurgulamış, onun bir kul olarak, diğer peygamberler gibi gönderilmiş bir elçi olduğunu açıklamıştır. Bu görüş, İsa'nın doğasının ve rolünün İslami perspektiften doğru bir şekilde anlaşılmasına yönelik önemli bir teolojik açıklamadır.

Müfessir, Hz. İsa'nın doğumu, annesinin onu alıp kavminin karşısına çıkması ve kavminin ona zina isnadında bulunması gibi olayları, edebî ve sürükleyici bir üslupla anlatmıştır. Bu anlatımda, beşikteki İsa'nın bir mucize olarak konuşması gibi o ana dair yaşanan olaylar, büyük bir duygusal yoğunluk ve etkileyicilikle ifade edilmiştir. Müfessir, bu olayları anlatırken, Hz. İsa'nın

¹³⁶ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 3/214.

¹³⁷ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 3/214.

mucizelerini ve bu mucizelerin, ilahi kudretin bir tecellisi olarak nasıl algılanması gerektiğini vurgulamıştır. Anlatım, hem edebî zenginliği hem de içsel heyecanı açısından dikkat çekici bir biçimde sunulmuştur.

Seyyid Kutub, Hz. İsa'nın kişiliği ve risâletiyle ilgili konuları ele alırken, onun gösterdiği mucizeleri de İncil'deki ilgili pasajlarla karşılaştırmalı bir şekilde incelemiştir. Bu karşılaştırmalar, anlatımda yer alan benzerliklerin vurgulanmasını sağlamış ve Kutub'un Hristiyan ilâhiyatına dair derin bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Müfessir, hem İslami bakış açısını hem de Hristiyan inançlarının temel unsurlarını anlayarak, Hz. İsa'nın hayatını ve mucizelerini bu bağlamda detaylı bir biçimde analiz etmiştir. Bu yaklaşım, Kutub'un teolojik derinliğini ve farklı inanç sistemlerine yönelik metodolojik hassasiyetini gösteren önemli bir örnektir.

Müfessir Seyyid Kutub, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi, semaya yükseltilmesi ve nüzûlü gibi İslam âlimleri tarafından tartışılan bazı konuları yüzeysel bir şekilde ele almıştır. Özellikle, İsa'nın ref'i ve nüzûlü gibi meselelerin müteşâbih âyetler kapsamında yer aldığını belirterek, bu konularla ilgili yapılan tartışmaların fayda sağlamayacağına dikkat çekmiştir. Kutub, bu tür hususların Allah'ın ilmiyle sınırlı olduğuna ve inananlar için asıl önemli olanın, bu konulara dair kesin bilgilerden ziyade iman esaslarını doğru bir şekilde kavrayıp uygulamak olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım, müfessirin daha çok manevi ve ahlaki derslere odaklanan bir tefsir perspektifine sahip olduğunu göstermektedir.

Seyyid Kutub, Hristiyanların Hz. İsa'nın semaya ref'inden sonra kendi aralarında inanç birliğine sahip olmadıklarını ve Hristiyanlığın aslî hüviyetini yitirerek farklı yorumlarla şekillenen bir inanç sistemi hâline geldiğini ifade etmiştir. Müfessir, aynı zamanda İncil metinlerinin Hz. İsa'nın vefatından sonra tahrif edilerek, Hristiyanlığın ilâhî kimliğini kaybetmesine yol açtığını vurgulamıştır. Kutub'a göre, bu tahrifat, Hristiyanlık inancının özünden sapmasına neden olmuş ve dinin orijinal mesajı bozulmuştur. Müfessir, gerçek kurtuluşun yalnızca İslam'a tâbi olmakla mümkün olduğunu belirterek, İslam'ın bu konuda doğru yol ve kesin kurtuluşu sunduğunu savunmuştur. Bu yaklaşım, Kutub'un hem İslami teolojii hem de Hristiyanlıkla ilgili eleştirilerini güçlü bir şekilde ortaya koyduğu bir perspektife işaret etmektedir.

Sonuç olarak, Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsiri, Hristiyanlıkla ilgili pek çok temel konuda derin bir teolojik analiz sunmaktadır. Hz. İsa ile ilgili anlatılanların çoğunun aklın sınırlarını aşan ve akılla idrak edilemeyecek gerçekler olduğunu belirten müellif, bu noktada iman sahibine düşen asıl görevinin kalbiyle iman etmek olduğunu vurgulamıştır. Aksi takdirde, Hz. İsa'nın ilahlaştırılması gibi tahrifat ve aşırılıkların ortaya çıkabileceğine özellikle dikkat çekmiştir. Kutub, bu bağlamda inanç sistemlerinin özünden sapmalarını ve yanlış yorumlamaların teolojik hatalara yol açabileceğini

belirtmiş, İslam'ın bu tür aşırılıklara karşı doğru ve güvenilir bir yol sunduğunu ifade etmiştir. Eser hem İslami teolojiye hem de diğer dinlerin inanç anlayışlarına dair önemli bir perspektif sunarak, doğru inanç ve öğretilerin korunmasının önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2000.
- Aydın, Mahmut. *Hiz. İsa'ya Ne Oldu?* Ankara: Otto Yayınları, 2017.
- Begavî, Hüseyin b. Mesûd el-Ferrâ'. *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm*. Riyad: Dâru Taybe, 1997.
- Beyzâvî, Nâsîrüddîn Ebû Saîd. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1985.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Tarihi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2013.
- Dorn, Klaus. *Jesus Christus: Geschichte-Überlieferung-Glaube*. Stuttgart: Verlag Ferdinand Schöning, 2018.
- Ebüssuûd, Muhammed b. Mustafa. *İrşâdu'l-Aklî's-Selîm İlâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Ebu Zehre, Muhammed. *Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar*. Çev. Akif Nuri. İstanbul: Fikir Yayınları, 1978.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı*. Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2002.
- Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed. *el-Kâmûsu'l-Muhît*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2008.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. Çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993.
- Harman, Ömer Faruk. "İncil". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. "İsâ". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- İbn Ebî Hâtîm, Abdurrahman b. Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Thk. Esad Muhammed et-Tayyib. Riyad: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, 1997.
- İbn Fâris, Ahmed b. Zekeriyâ. *Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga*. Thk. Abdusselâm Muhammed Harun. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Riyad: Dâru Taybe, 1999.
- İsfehânî, Râğib. *Müfredat*. Çev. Yusuf Türker. İstanbul: Pinar Yayınları, 2010.
- İsfehânî, Râğib. *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. Dimeşk, Beyrut: Dâru'l-Kalem, Dâru's-Şâmiyye, h.1412.
- Koçak, İsmihan. *Süleyman Ateş'in Tefsirinde Genel Hatlarıyla Hıristiyanlık*. Konya: Selçuk üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kur'an-ı Kerîm Meâli*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2009.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*. İstanbul: Bible Society in

- Turkey & The Translation Trust, 2014.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zilâl'il-Kur'an*. Trc. Yakup Çiçek vd. İstanbul: Hikmet Yayınları, 2001.
- Mahallî, Celâleddîn – Suyûtî, Celâleddîn. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.
- Marangozoğlu, İzzet. *Beyânî Tefsir Metodu Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî Örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- Molla Huveys, Abdulkadir. *Beyânü'l-Me'ânî*. Dimaşk: Matbaatü't-Terakkî, 1965.
- Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer. *Tefsîru'l-Kur'an*. Riyad: Daru'l-Vatan, 1997.
- Sifil, Ebubekir. *Nüzul-i İsa Bir İtirazın Tahlili*. İstanbul: Rihle Kitap, 2010.
- Şahin, İskender. *Semantik Analizler Işığında Kur'an'da Diriliş Gerçeği*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2013.
- Şeltut, Mahmut. "Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü" (çev. Mustafa Baş). *Dini Araştırmalar Dergisi* 7/21 (2005), 289-306.
- Şenocak, İhsan. *Sünneti Reddeden Kur'an Müslümanlığı*. İstanbul: Hüküm Kitap, 2017.
- Tümer, Günay. "Din". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Tümer, Günay, "Çarmıh". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Tümer, Günay-Küçük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1993.
- Vâhidî, Ali b. Ahmed. *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Waardenburg, Jacques. "Mesih". *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Yagır, Mehmet Yusuf. *Fahrettin er-Râzî'nin Tefsirinde Hristiyanlık Ve Hristiyanlar*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Kitabevi, ts.
- Zebîdî, Ahmed b. Abdillatif. *Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*. Çev. Kâmil Miras. Ankara: Emek Ofset Matbaacılık, 1986.

